

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Malin Jansson

Några Juridiska aspekter på
Aktiehandel över Internet

Examensarbete
20 poäng

Professor Lars Gorton

Förmögenhetsrätt

VT 2001

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Metod och material	6
1.5 Disposition	7
2 ELEKTRONISK HANDEL	8
2.1 Allmänt om elektronisk handel	8
2.2 Avtal på Internet	9
2.2.1 Elektronisk viljeförklaring	10
2.2.2 Elektroniska avtals rättsverkan	13
2.3 Globaliseringen	15
2.3.1 Direktiv om elektronisk handel	16
2.3.2 Direktiv om Elektroniska signaturer	16
2.4 Särreglering för E-handel?	18
2.5 Särskilt konsumentskydd vid e-handel?	19
3 AKTIEHANDEL	21
3.1 Traditionell aktiehandel	21
3.1.1 Tillvägagångssätt	21
3.2 Aktiehandel över Internet	23
3.2.1 Fördelar	24
3.2.2 Nackdelar	24
3.3 Aktörer	24
3.3.1 Värdepappersinstitut	24
3.3.2 Aktiemäklare	25
3.3.3 Börs	26
3.3.4 Köpare/säljare	28
3.4 Mellanmanssituationen	28
3.4.1 Kommissionshandel	29

3.4.2	Mäklarverksamhet	30
4	AVTALET MELLAN AKTIEMÄKLARE OCH KUND	32
4.1	Allmänt	32
4.2	Standardavtal	32
4.3	SEB:s och TeleTrades avtal	33
4.3.1	Rätt att avbryta avtalet	34
4.3.2	Ansvarsbegränsningar	34
4.4	Tolkning av standardavtal	36
4.4.1	Tolkningsmetoder	36
4.4.1.1	Förutsättningsläran	37
4.4.1.2	Oklarhetsregeln	38
4.5	Jämkning av standardavtal	38
5	PROBLEM MED AKTIEHANDELN PÅ INTERNET	40
5.1	Realtid	40
5.1.1	Lösningar till problemen med realtid	40
5.2	Kapacitet	41
5.2.1	Lösningar till kapacitetsproblemen	42
5.2.2	Ansvar	42
5.2.2.1	Aktiemäklarens ansvar	43
5.2.2.2	Börsens ansvar	45
5.2.2.3	Kundens ansvar	45
5.3	Säkerhet	46
5.3.1	Lösningar på säkerhetsproblemen	46
5.3.1.1	Secure Electronic Transaction (SET)	47
5.3.1.2	Secure Socket layer (SSL)	47
5.3.1.3	Bankernas säkerhetssystem	47
6	TILLÄMPLIGA REGLER	49
6.1	Svenska regler och principer	49
6.1.1	Avtalslagen	49
6.1.2	Köplagen	50
6.1.3	Konsumentskyddslagar	50
6.1.3.1	Avtalsvillkorslagen	51
6.1.3.2	Konsumentköplagen	51
6.1.3.3	Distansavtalslagen	52
6.1.3.3.1	Lagens innehåll	53
6.1.3.3.2	Tolkningsproblem	56
6.1.3.3.3	Införandet av distansavtalslagen	57
6.1.3.3.4	Distansavtalslagens tillämplighet på aktiehandel över Internet	58
6.1.3.3.5	Förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter	60
6.1.4	Övrigt konsumentskydd	61
6.2	Internationella regler	62
6.2.1	Jurisdiktion	62

6.2.2	Lagval	63
7	FRAMTIDA UTVECKLING	65
8	AVSLUTANDE KOMMENTARER	66
BILAGA A	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.	
9	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	70
9.1	Litteratur	70
9.2	Internetkällor	72
9.3	Svenska förarbeten	74
9.4	EU-direktiv	74
9.5	Övriga källor	74
9.6	Rättsfall	75

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att ge en övergripande bild av aktiehandeln över Internet och några av de juridiska problem som kan uppkomma i samband med den. Den kraftiga ökningen av aktiehandel över Internet under de senaste åren och den samtidiga bristen på regleringar på området har motiverat mig att skriva en uppsats i ämnet.

Elektronisk handel (electronic commerce), eller e-handel som det ofta kallas i vardagspråk, är beteckning för handel eller tjänster som utförs genom användandet av datakommunikation, såsom t.ex. aktiehandel över Internet. Vid avtal på Internet kan det uppstå problem med att avgöra när ett anbud är skickat, när det kommit motparten tillhanda, vem som bär ansvaret eller om avtalet skall anses skriftligt eller muntligt. Sådana tvister löses ofta genom att man tittar på viljeförklaringen. Ett bindande avtal har alltid sitt ursprung i en bindande viljeförklaring. Elektroniska viljeförklaringar diskuteras i uppsatsen. Med funktionell ekvivalens menas att elektroniska medel bör ges samma rättsverkningar som traditionella medel, t.ex. pappersdokument, och har en stark anhängare i Christina Hultmark.

En aktieaffär på Internet går till på tekniskt samma vis som traditionell aktiehandel, men här har kunden en möjlighet att själv gå in och köpa eller sälja sina aktier när han/hon vill. Kunden gör själv det jobb aktiemäklaren i normala fall gör, vilket resulterar i lägre courtage. Aktörerna vid aktiehandel över Internet är aktiemäklaren, kunden och börsen, precis som vid traditionell handel men nu med mindre belastning på aktiemäklaren. Handeln med aktier på Internet innebär ett nytt sätt att handla med aktier som dock, trots alla sina fördelar, kan medföra problem för kunden i form av större ansvar eftersom de numera utför sina affärer själva. Aktiehandel innebär ofta ett trepartsförhållande; säljaren, köparen och aktiemäklaren. Aktiemäklaren intar en ställning som mellanman. Den mellanmantyp som förefaller mest vanlig vid aktiehandel är kommissionär, vilket innebär att aktiemäklaren handlar med aktier i eget namn men för kundens räkning och står därför inte själv risken för eventuella kursändringar.

Avtalen på aktiemarknaden har fått stor betydelse. Aktiehandeln över Internet regleras till stor del av de avtal som finns. Efter att ha tittat på några av dessa avtal kan jag konstatera att det är, av näringsidkarna, ensidigt upprättade standardavtal som är mycket förmånligt upprättade för dem själva. Trots den hårdnande konkurrensen mellan aktiemäklare och banker på området innehåller avtalen fortfarande många frisrivningar och ansvarsbegränsningar för dem. Avtalsolkning är viktig för att avgöra hur avtalet skall tolkas vid en tvist. Förutsättningsläran och oklarhetsregeln är viktiga tolkningsregler för att avgöra ett avtals innehåll. Vid alltför oskäligen avtalsvillkor kan avtalet jämkas enligt AvtL 36 § .

Aktiehandel över Internet kan innebära flera problem. Ett av problemen med aktiehandel på Internet är problemet med realtid. Aktiemarknaden är sällan stillastående vilket innebär att priset för en aktie för tio minuter i nutiden kan vara mycket missvisande. SAX är ett realtidssystem där nya ändringar hela tiden noteras. Att få realtidsinformation kan dock innebära en extra kostnad. För att till viss del undvika problem med realtid finns det möjligheter för kunden att begränsa sin order genom att koppla villkor till den. De vanligaste villkoren är "bäst möjlig", "prislimitering" samt "tidslimitering". Även om man har information i realtid kan problem uppstå med datakapacitet. Anstormningen av kunder på Internet kan ibland vara så stor att den orsakar datastopp. Detta kan leda till att affärer försenas eller inte blir avslutade alls. Det finns inga direkta lösningar på detta problem och många aktiemäklare friskriver sig från ansvar för bristande datakapacitet. Alldeles nytt är dock att många aktiemäklare nyligen gått ut i media och sagt att de tar ansvar för sådana brister i datakapaciteten i alla fall. Det återstår att se hur detta uttalande kommer att efterföljas i realiteten. Bristande säkerhet kan också vara ett allvarligt problem vid handel över Internet, särskilt vid finansiella tjänster. Lösningar till detta problem är ett ständigt utvecklande av olika säkerhetsanordningar för att kryptera information på Internet. Ju säkrare det blir att handla på Internet desto fler kommer att göra det, tror jag.

Det finns inga helt självklara regler att tillämpa på aktiehandel på Internet. Skillnaderna mellan traditionell handel och elektronisk handel gör att det numera föreligger en osäkerhet om huruvida gamla lagar och principer är tillämpliga i en ny elektronisk miljö. Den grundläggande uppfattningen är dock att traditionella regler skall gälla även vid elektronisk handel. Det finns en ny lag på området, nämligen Distansavtalslagen. Diskussioner förs angående lagens tillämplighet på aktiehandel över Internet, behovet av särskilda skyddsregler för konsumenter på Internet samt behovet av särskilda regler för e-handel över huvudtaget. Angående Internationella transaktioner på Internet finns regler i Bryssel- och Romkonventionerna som numera är en del av svensk lag.

Utvecklingen av aktiehandel över Internet ser ut att fortsätta, men kanske inte i samma explosionsartade form som tidigare. Aktiemäklarna blir fler och fler vilket är positivt på så vis att det skapar konkurrens som i sin tur skapar bättre förhållanden för konsumenterna. Ökningen av aktiemäklare kan dock bidra till att små aktiemäklare kommer att tvingas att lägga ner eller slå ihop sig med andra aktiemäklare. En sådan utveckling har redan börjat. Jag tror att den finansiella handeln snart kommer att skötas enbart genom datakommunikation.

Förkortningar

AVLK	Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden
CISG	UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods
DAL	Lag (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal
E-handel	Elektronisk handel
FFFS	Finansinspektionens föreskrifter
H&M	Hennes och Mauritz
IKL	Lag (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker
IT	Informationsteknik
Kköpl	Konsumentköplag (1990:932)
KO	konsumentombudsmannen
KtjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
LBC	Lag (1992:543) om börs- och clearingverksamhet
LVR	Lag (1991:981) om värdepappersrörelse
RK	Romkonventionen (Se Lag (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser
SAX	Stockholm Automated eXchange
SEB	Skandinaviska Enskilda Banken
SET	Secure Electronic Transaction
SSL	Secure Socket layer
UNCITRAL	The United Nations Commission on International Trade Law
VP-konto	Värdepapperskonto
VPC	Värdepapperscentralen
WWW	World Wide Web

1 Inledning

Aktiehandeln via Internet har ökat dramatiskt under de senaste åren. Denna kraftiga ökning samt bristen på regleringar på området har motiverat mig att göra en utredning i ämnet.

1.1 Bakgrund

Från att endast ha varit avancerade räknemaskiner i mitten av 1900-talet har datorerna utvecklats till att vara kärnan i den moderna informationstekniken (IT). Ordet ”dator” accepterades på 1970-talet efter ett förslag av professor B Langefors vid tekniska högskolan i Stockholm. Idag är ordet allmänt känt av svenska befolkningen och definieras av Nationalencyklopedien som ”en automatisk maskin för beräkning och symbolbehandling”¹. Idag är datorerna inte längre bara räknemaskiner utan ”universalmaskiner för alla slag av informationsbehandling”. Numera används datorer till det mesta; att söka information i , att kommunicera med, att skriva med eller att visa film med.² Dessutom används datorerna numera till att utföra aktieaffärer.

Internet började att växa fram i USA under slutet av 1950-talet. Pentagon byggde Advanced research Agency som var en forskningsinstitution som bestod av ett nät (ARPANET). 1969 kopplade man samman två datorer och på 1980-talet kopplade NSFnet samman amerikanska universitet. På 80-talet nådde IP-näten även Europa. Norge och Storbritannien var först att ansluta sig, men Sverige var inte långt efter. SUNET, ett försöksnät, installerades här 1980.³ 1983 tog Björn Eriksen på Kungliga tekniska högskolan i Stockholm emot Sveriges första elektroniska brev. Nätverken började kopplas ihop och tillslut bildades ett enda stort sammankopplat nätverk som kom att kallas Internet. World Wide Web (www) lanserades 1989. Internet verkade dock främst fortfarande inom universiteten. Tele 2 var först med att sälja Internetuppkopplingar utanför universitetsvärlden eftersom dåvarande Televerket inte hade ansett Internet utan framtid och inte värt att satsa på. 1995 började tidningar att lägga ut sina nyheter på Internet och 1997 erbjöds de kunder med Internetabbonemang gratisabbonemang där man endast betalade för den tid man var uppkopplad.⁴ Nu används Internet flitigt både vid svenska universitet, på arbetsplatser och i hemmen.

Handel med värdepapper har funnits i Sverige i mer än 250 år. Under 1700-talet och början av 1800-talet handlade man med varor, reverser, växlar och sjöförsäkringar på börsen. Under industrialiseringen utvecklades handeln och 1863 hölls den första fondbörsauktionen på börsen i Stockholm. Datorer

---

¹ Nationalencyklopedien, 4:e bandet, Höganäs 1990, sid. 434.

² Seipel, Peter, Juridik och IT, Stockholm 1997 sid. 15 ff.

³ Nationalencyklopedien 2000, supplementband 2, sid. 227

⁴ Jansson, Tobias, Internet började med Sputnik, Sydsvenska dagbladet 17 augusti 2000

och telekommunikationsutrustning började införas 1974, vilket var till god hjälp för aktiemäklarna. Utvecklingen med aktiehandel gick trögt och det var egentligen först med införandet av elektroniska aktiehandelssystem som handeln med aktier på allvar förändrades.⁵ 1995 lanserades den första aktiemäklaren på Internet i USA. I Sverige startade Föreningssparbanken Nettrade 1996.⁶

Att ha sin bank på Internet blir allt vanligare och den elektroniska handeln över Internet ökar hela tiden. Trots att alla problem inte är lösta går utvecklingen mycket fort framåt. Fördelarna med Internethandeln gör att fler och fler börjar att använda tjänsten. Man är varken geografiskt eller tidsmässigt begränsad och man kan sitta var man vill och ändå nå kunder över hela världen dygnet runt. Dessutom är det både billigare och enklare att bedriva handel på Internet genom att behovet av dyra mellanhänder och lokaler minskar.

Numera finns även goda möjligheter att göra affärer och få aktuell information på Internet. Intresset för aktiehandel över nätet är mycket stort och har lett till lägre kostnader för kunderna. Internetbank är på väg att bli ett alternativ för många. Det är svårt att se nackdelar med något som är nytt och med mängder av fördelar och möjligheter, men aktiehandel på Internet har trots allt brister. Uppsatsen kommer att behandla några av problemen med aktiehandeln över Internet.

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att ge en övergripande bild över aktiehandeln över Internet i Sverige och några av de juridiska problem som är förknippade med denna. Istället för att analysera bara ett problem har jag valt att ge en överblick över aktiehandeln över Internet; hur den fungerar, juridiska problem förknippade med handel av aktier över Internet samt presentera några av de regler som kan tillämpas på området. Anledningen till att jag valt att skriva allmänt om aktiehandel över Internet istället för att behandla endast ett problem, är att jag saknar sådan litteratur. Jag hoppas, med den här uppsatsen, kunna ge en grundläggande bas över problemen med aktiehandel över Internet samt en presentation av vissa lösningar och tillämpliga lagregler på området. Uppsatsen är främst skriven ur konsumentsynvinkel och det är främst förhållandet mellan aktiemäklaren/banken och kunden som kommer att behandlas.

---

⁵ Internet_Projekt sid. 3, <<http://i92matju.island.liu.se/Projektet.html>>

⁶ EKI, Indek, sid. 7, <<http://i92urbfr.island.liu.se/eisfk/arbetet.html>>

1.3 Avgränsningar

Aktiehandeln över Internet är ett stort område med många juridiska oklarheter. Utredningen kommer därför inte att kunna visa en heltäckande bild av aktiehandeln över Internet och alla dess juridiska problem, då detta vore ett alltför stort projekt. Uppsatsen behandlar endast aktiehandeln över Internet i Sverige. Problemen med jurisdiktion och lagval vid internationell handel av aktier på Internet kommer endast kort att nämnas eftersom detta problemområde är så pass stort att det skulle motivera en hel egen uppsats. Den teknik som möjliggör aktiehandel över Internet kommer inte att beskrivas.

Allt eftersom skrivandet fortskred dök det upp nya problemområden att utreda. Nackdelen med att skriva om ett så pass här nytt rättsområde är att man måste ge både sig själv och läsaren en större bakgrund än vad som är nödvändigt om man skriver om ett traditionellt juridiskt problem. Resultatet blir att uppsatsen blir mer deskriptiv. Jag har valt att redogöra för de grundläggande reglerna kring aktiehandeln på Internet samt Internethandel i allmänhet och jämföra den med den traditionella handeln.

1.4 Metod och material

Inledningsvis införskaffade jag information om aktiehandelns utveckling som en grund för utredningen. Då handeln på Internet tillhör ett förhållandevis nytt område inom juridiken finns det endast ett fåtal böcker som behandlar ämnet. Den litteratur jag har använt mig av behandlar huvudsakligen civilrätten i allmänhet. Viss litteratur behandlar IT-rätten, men det fanns ingen litteratur som direkt behandlade aktiehandeln över Internet. Det har dock publicerats en mängd rapporter och artiklar. Genom att använda mig av dessa artiklar tillsammans med lagtext, förarbeten, doktrin och aktuella avtal har jag försökt att utröna vad som är gällande rätt på området. Jag har begränsat mig till att använda svenska rättskällor eftersom min utredning behandlar det svenska rättsområdet. Utöver böcker, artiklar och lagtext har information även inhämtats från Rikard Ljungberg och Peter Svan, jurister på SEB, Ralf Mårtensson på Nordea samt från Finans-, Justitie- och Näringsdepartementet. Eftersom aktiehandeln på Internet utvecklas så snabbt är större delen av materialet hämtat från Internet, där man kan få uppdaterad information på ett smidigt sätt. Den snabba utvecklingen bidrar dock till att material snabbt blir inaktuellt. Målet har varit att använda så aktuellt material som möjligt.

Arbets sättet under uppsatsskrivandet utgår från en redovisande och deskriptiv metod, där analysen lämnas genomgående i texten samt i avslutningen.

De som tillhandahåller tjänsten att handla med aktier via Internet kommer jag, i arbetet, att kalla för fondkommissionärer/banker och de som säljer och

utför tjänsten har jag valt att kalla för aktiemäklare. Ett annat namn för aktiemäklare som tillhandahåller sina tjänster via Internet hade kunnat vara Internetmäklare eller nätmäklare. Eftersom de flesta aktiemäklare idag erbjuder sina tjänster både genom traditionell aktiehandel och över Internet så har jag dock valt att kalla dem för aktiemäklare. De som köper tjänsterna kommer att kallas för kund eller konsument.

1.5 Disposition

Efter inledningen ges en kort allmän redogörelse för elektronisk handel och vissa av de problem som är förknippade med e-handel. Främst behandlas problemet med elektroniska viljeförklaringar. Ett avsnitt om den elektroniska handeln och dess problem kändes nödvändig eftersom aktiehandel är en del av den elektroniska handeln. Här tas även principen om funktionell ekvivalens upp eftersom den är en viktig del i att jämställa e-handeln med den traditionella handeln.

Nästa kapitel heter aktiehandel och beskriver traditionell aktiehandel och aktiehandel över Internet och dess aktörer. Fördelar och nackdelar med att handla med aktier på Internet ges och mellanmanssituationen som vanligtvis uppkommer vid aktiehandel beskrivs. Kapitlet har till syfte att ge en helhetsbild av aktiehandeln.

Därefter granskas det avtal, mellan aktiemäklare och kund, som möjliggör aktiehandel över Internet. Avtalet är vanligen ett standardavtal vilket motiverar en kort redogörelse om standardavtal och tolkning av standardavtal. Jag har valt att främst granska två avtal på marknaden, nämligen TeleTrades och SEB:s avtal för handel av aktier över Internet för privatpersoner.

I nästa kapitel diskuteras några problem förknippade med aktiehandel på Internet och eventuella lösningar presenteras.

Kommande kapitel har för avsikt att belysa några av de mest relevanta rättsreglerna för aktiehandel via Internet. En redogörelse för vanliga lagar och reglers tillämplighet i en elektronisk miljö ges. Tyngdpunkten i det här kapitlet kommer att läggas på den nya Distansavtalslagen eftersom diskussioner om dess införande och dess tillämpning för aktiehandel över Internet varit många. Dessutom presenteras IP-problemetiken kort i detta kapitel.

Avslutningsvis, innan de avslutande kommentarerna, ges en fundering över den framtida utvecklingen av området.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattning av uppsatsen och mina egna synpunkter under uppsatsens gång i de avslutande kommentarerna.

2 Elektronisk handel

2.1 Allmänt om elektronisk handel

Elektronisk handel (electronic commerce), eller e-handel som det ofta kallas i vardagsspråk, är beteckning för handel eller tjänster som utförs genom användandet av datakommunikation⁷. Jag kommer även att använda mig av begreppet Internethandel. Christina Berggren och Anna Herdenberg beskriver den elektroniska handeln som ”en utvecklad form av postorder”.⁸ Det ligger nog mycket sanning i det. Likheterna är stora. Skillnaden ligger främst i att man, istället för att beställa varan genom en kupong i tidningen eller genom att ringa och beställa varor. Använder sig av elektronisk kommunikation vid avtalet.

Affärsverksamhet som företas med hjälp av datorer har tillämpats i många år. I snabbköp har handel med hjälp av datakommunikation använts länge. Ett exempel på sådan elektronisk handel är när kassörskan drar varan över en avläsare i kassan, köpet registreras och priset kommer upp i kassan. Samtidigt noteras varuminskningen i butikens centraldator som är kopplad till en grossist och dit skickas automatiskt en beställning när varan är slut. När detta görs skickas också ett godkännande för automatisk fakturering till banken⁹.

De många fördelarna, såsom snabbhet, effektivitet och låga transaktionskostnader, gör att allt fler väljer att sköta sina affärer med hjälp av datorer. Enligt statistik från svensk handel ökade detaljhandelns försäljning över Internet med 23% under de tre sista månaderna 1999. Mer än var tionde detaljhandlare fanns förra året på Internet och det är en ständigt ökande siffra. Lönsamheten har ökat. 1999 gick fyra av fem näthandlare med förlust. Redan år 2000 gick varannan med vinst. Fortfarande sker dock större delen av handeln på traditionellt vis, d.v.s. inte på nätet¹⁰. Trots att det har talats om en ”explosion” av den elektroniska handeln har den ändå inte tagit riktigt den fart man hade väntat sig. Långt ifrån all handel sker idag på nätet. En grundläggande förutsättning för att handeln på Internet skall ersätta den traditionella handeln är att människors köpbeteende ändras och det görs inte över en natt. I Sverige är vi långt ifrån det. Varor som går bra att sälja över Internet är t.ex. böcker och skivor. Även biljettbokning och olika banktjänster går bra att sälja på Internet. Bankerna har själva drivit på den utvecklingen med syfte att minska sina

---

⁷ Lindberg, A och Westman D, Praktisk IT-rätt, Stockholm 2000, sid.25.

⁸ Berggren, Christina och Herdenberg, Anna, Nätjuridisk guide. Frågor och svar om Internet, Stockholm 1999, sid. 22

⁹ Janson, Ingemar, Den elektroniska marknadsplatsen, Stockholm 1997, sid. 27.

¹⁰ svt.se/nyheter 17 februari 2000, <<http://www.svt.se/nyheter/2000/000217/106.html>>

personalkostnader. Många bankkunder hanterar idag ofta själva sina konton och transaktioner över nätet. Betalning över Internet sker vanligtvis genom att man lämnar ut sitt kreditkortsnummer till Internetföretaget som drar pengar ifrån det. Svenskar är, generellt sett, negativt inställda till att lämna ut sina kreditkortsnummer på Internet eftersom de inte tycker att det känns säkert. Det kan vara en av förklaringarna till att Internethandeln inte gått fortare framåt i Sverige.¹¹ Ju säkrare det blir att handla på Internet desto fler, tror jag, kommer att använda sig av den typen av handel.

Jag tror att det kommer att bli svårt för den elektroniska handeln att helt ersätta den traditionella. Möjligtvis kan detta besannas vad gäller finansiella tjänster och postordertjänster, men vanlig detaljhandel kommer troligen aldrig att helt kunna ersättas av Internethandeln. Det går inte, enligt min mening, att ersätta möjligheten att se varorna på riktigt, att kunna känna på dem eller att t.ex. kunna prova kläder.

2.2 Avtal på Internet

Problem som kan dyka upp vid avtal på Internet är tvister om när ett anbud är skickat, när det kommit motparten tillhanda, vem som bär ansvaret eller om avtalet skall anses skriftligt eller muntligt.¹² En svårighet ligger i att bevisa att en beställning verkligen har gjorts av en viss person och inte av någon som har lånat eller stulit hans användaridentitet. Dessutom kan man undra om ett klick med musknappen är en tillräcklig viljeförklaring för ett bindande avtal (se mer om elektroniska viljeförklaringar nedan). Även om man kan anta att avsändaren av en e-postbeställd vara också är köparen är denna presumtion lätt att bryta när det gäller handel på Internet. Detta beror på att säkerheten inte alltid är så hög.¹³ En vanlig missuppfattning är att avtal måste vara skriftliga för att vara bindande. Så är inte fallet. Däremot är ett skriftligt avtal bättre ur bevissynpunkt eftersom det gör det lättare att i efterhand bevisa vad som avtalats om.

Vanliga civilrättsliga regler gäller vid aktiehandel på Internet. Avtalslagen blir i sådana fall tillämplig på avtalet¹⁴, även om den nya Distansavtalslagen numera gäller vid konsumentavtal på Internet, och Köplagen alternativt Konsumentköplagen blir tillämplig vad gäller själva köpet.¹⁵ Se mer om dessa lagars tillämplighet för aktiehandel över Internet i avsnittet om tillämpliga regler.

---

¹¹ Berggren, Christina och Herdenberg, Anna, Nätjuridisk guide. Frågor och svar om Internet, Stockholm 1999, sid. 22 ff.

¹² Kulturnät Sverige – Juridik/IT-rätt, <http://www.kultur.nu/juridik/itratt_lagval.html>

¹³ Carlén-Wendels, Thomas, Nätjuridik – Lag och rätt på Internet 2:a uppl. Stockholm 1998, Sid. 182ff.

¹⁴ Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt 1, 11 uppl., Lund 2000, sid. 47.

¹⁵ Håstad, Torgny, Den nya köprätten 4:e uppl. 1998, sid. 28.

2.2.1 Elektronisk viljeförklaring

En viljeförklaring är ett uttryck för en parts vilja att binda sig och kan uttryckas på olika sätt bara båda parter är införstådda. Vid t.ex. auktioner kan en vinkning eller en nick vara tillräckligt för att en bindande viljeförklaring skall ha ansetts utförts. Vid andra situationer måste kanske viljeförklaringen vara skriftlig för att vara bindande. Vid typiska viljeförklaringar ställs lägre beviskrav. Det finns inga rättsliga hinder för att sluta avtal elektroniskt. Däremot kan det uppstå osäkerhet om huruvida en viljeförklaring föreligger eller ej.¹⁶

Ett anbud är en bindande viljeförklaring. En bindande viljeförklaring innebär att anbudet inte kan återkallas och att det alltid kan antas att avtal kan komma till stånd genom anbudet. Ett avtal är därför, så som Kurt Grönfors beskriver det, samma sak som ett accepterat anbud.¹⁷ Enligt avtalslagens modell ger anbud och accept upphov till avtal. Avtal kommer till genom ett utbytande av samstämmande viljeförklaringar. Genom att ett avtal föreligger blir avtalsrättens regler tillämpliga. Anbud och accept är därmed, i denna mening, ”avtalsgrundande rättsfakta”, enligt Grönfors.¹⁸ När ett avtal sedan föreligger brukar man tala om en avtalsbundenhet som skiljer sig från anbudsbundenheten på det sättet att den är definitiv istället för provisorisk. Parterna är nu bundna till avtalet, vilket brukar uttryckas genom den latinska satsen ”pacta sunt servanda” (avtal skall hållas).¹⁹

När Avtalslagen tillkom, i början av 1900-talet, hade man inte några tankar på elektronisk kommunikation. Avtalslagen är ett exempel på dåtidens sätt att sluta avtal. Elektroniska kommunikation är därmed inte reglerad i lagen. Det är en kasuistisk lag som inte beskriver alla de olika sätt ett avtal kan ingås på. Dessutom är det en dispositiv lag och avtalsparterna kan själva komma överens om hur de skall sluta ett avtal. Det har hävdats att avtalslagens grundprincip om överensstämmande viljeförklaringar inte kan tillämpas på elektroniska avtal, utan att en ny förklaringsmodell behövs. Skälet till detta tankesätt tycks vara att subjektiva viljeförklaringar inte kan finnas när avsändarna är datorer eftersom datorer inte kan ha någon vilja.²⁰

Kurt Grönfors anser att ett flertal modeller för avtalsslutande erkänns. Han menar att förändringar i avtalsläran är nödvändiga p.g.a. utvecklingen mot minskad avtalsfrihet.²¹ Grönfors menar att det ökade antalet tvingande regler

---

¹⁶ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 23 ff.

¹⁷ Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., Göteborg 1995, sid. 47.

¹⁸ Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., Göteborg 1995, sid. 52-53.

¹⁹ Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., Göteborg 1995, sid. 47.

²⁰ Olsson, Mårten, Ny förklaringsmodell för elektroniskt genererade avtal?, Juridisk tidskrift 1997-98, sid. 1292-93.

²¹ Grönfors, Kurt, Avtalsgrundande rättsfakta, Stockholm 1993, sid. 30.

har begränsat avtalsfriheten och att det därför inte längre är självklart att ha partsvilja som utgångspunkt för bindande avtal.²² Han vill istället skapa något nytt som knyter an till verkligheten som den ser ut idag och där intresset riktas på förklaringen. De rättspolitiska synpunkter som ligger till grund för den regel som förklaringen ger uttryck för, t.ex. konsumentskyddet, blir då bestämmande istället för parternas vilja.²³ Även IT-utredningen efterlyser, i sitt betänkande *Elektronisk dokumenthantering*, ett nytt synsätt för elektroniska kommunikationer i avtalsrätten. Utredningens uppfattning liknar Grönfors modell och innebär att avtalsbundenhet uppkommer som en slags sanktion till följd av vissa rättsfakta. Det nya synsättet förklaras vara framtvingat av praktiska behov som kräver avtal utan traditionella samstämmande viljeförklaringar.²⁴

Mårten Olsson har skrivit i *Juridisk Tidskrift* om elektroniska viljeförklaringar och han kritiserar hela diskussionen kring elektroniska viljeförklaringar. Olsson kritiserar juristers tendenser att skapa skepsis kring den nya tekniken och deras sätt att beskriva den som ett stort problem som kräver helt nya lösningar. Istället vill han avdramatisera denna diskussion. Han hävdar att det står helt klart att elektroniska avtal är bindande och att andra åsikter är bakåtsträvande och ohållbara. Människor har en gång formulerat de elektroniska meddelandena och utgångspunkten bör därför vara att datorer endast människans order och att datorernas "handlingar" endast är uttryck för människans vilja.²⁵ Detta synsätt stämmer väl överens med Ingemar Jansons. Ingemar Janson skriver i sin IRI-rapport att datorn är ett verktyg i användarens händer och att den agerar efter programmerade anvisningar. Genom att programmera in trösklar och gränsvärden som påkallar uppmärksamheten hos de systemansvariga kan man hindra fel eller misstag, menar han. Detta resonemang förs dock i samband med automatisk handel mellan datorer, men jag anser att det även bör nämnas i detta sammanhang.²⁶

Vad skulle hända om ett datasystem felaktigt skickar iväg en köporder för köp av aktier över Internet? Huvudregeln är i sådana fall att en bindande viljeförklaring inte föreligger. Elektroniska meddelanden har rättsverkningar endast om de kan hänföras till en förpliktande viljeförklaring. En dator har ingen vilja utan en programmerad dator är istället indirekta uttryck för viljan hos den som programmerade. Svårigheter kan uppkomma med att skilja systemfel från parts programmerade vilja. Om ett system ger ifrån sig ett felaktigt meddelande är huvudregeln att det inte föreligger någon bindande viljeförklaring. Christina Hultmark understryker dock möjligheten att frångå

---

²² Grönfors, Kurt, *Avtalsgrundande rättsfakta*, Stockholm 1993, sid. 126.

²³ Grönfors, Kurt, *Avtalsgrundande rättsfakta*, Stockholm 1993, sid. 27

²⁴ SOU (1996:40), *Elektronisk dokumenthantering*, Se främst sid. 119 ff.

²⁵ Olsson, Mårten, *Ny förklaringsmodell för elektroniskt genererade avta?*, *Juridisk tidskrift* 1997-98, sid. 1292.

²⁶ Janson Ingemar, "Den elektroniska marknadsplatsen. Avtals-, köp- och bevisrättsliga aspekter", IRI-rapport 1997:1, Stockholm 1997, s. 36f.

huvudregeln och istället ta hänsyn till ”objektivt konstaterbara fakta”.²⁷ Enligt UNCITRAL:s modellag²⁸ artikel 13 bär den som programmerat datasystemet till att avsända ett meddelande risken för fel som beror på felaktiga meddelanden. För fel som inte går att hänföra till programmeringen utan som beror på utomliggande orsaker, t.ex. intrång av hackers, gäller inte artikel 13.²⁹

Avtalslagens 32 § om förklaringsmisstag är relevant i sammanhanget. I den står det att den som avgivit en viljeförklarig inte är bunden av den om innehållet varit annat än vad som åsyftats p.g.a. fel eller andra misstag och att mottagaren borde insett detta. Avsändaren blir därmed bunden om mottagaren är i god tro.³⁰ Regeln om förklaringsmisstag har ibland sagts vara det som skulle gälla vid ”bristande överensstämmelse mellan vilja och förklaring”.³¹ Lagtexten tar sikte på själva förklaringen och dess innehåll samt hur detta avviker från vad som var det bakomliggande syftet till förklaringen. För att använda sig av lagrummet måste man därmed fastställa det objektiva förklaringsinnehållet och undersöka om detta avviker från avgivarens bakomliggande syfte. Om en sådan avvikelse föreligger måste den bero på felskrivning eller annat misstag för att lagrummets förutsättningar skall vara uppfyllda.³² I Avtalslagens 32 § 2 st finns en avvikande regel. Om felet inte beror på förklaringens avgivare utan på förvanskning vid telegrafering eller muntligt framfört bud, blir avsändaren inte bunden av förklaringen i dess förvanskade skick även om mottagaren är i god tro. Avsändare måste dock reklamera så fort han/hon fått kännedom om förvanskningen för att undvika att bli bunden. Det står inte helt klart om undantagsregeln i Avtalslagens 32 § är tillämplig på elektroniska meddelanden. Det beror på om risken för förvanskning anses stor samt hur strakt man prioriterar avgivarens vilja och kontrollmöjligheter framför mottagarens behov av att kunna vidta åtgärder p.g.a. meddelandet. Hultmark och Ramberg bedömer risken för förvanskning vid elektroniska kommunikation, utan att det direkt framgår att det är en förvanskning, som mycket liten. Därför anser det inte nödvändigt att analogisera från Avtalslagens 32 § . De påpekar dock att rättsläget är oklart.³³

För att återgå till frågan om ett system utfärdar en felaktig köporder kan jag först konstatera att rättsläget är oklart. Avtalslagen bygger på den s.k.

---

²⁷ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 26

²⁸ UNCITRAL (The United Nations Commission on International Trade Law) är ett FN-organ som grundades 1966. Det syftar till att motverka hinder för det internationella handelsflödet i nationella lagar.

²⁹ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 25-27.

³⁰ AvtL 32 § e contrario, Se även Lindberg, Agne och Westman, Daniel Praktisk IT-rätt, andra uppl., Stockholm 2000, sid. 56-57.

³¹ Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., Göteborg 1995, sid. 196.

³² Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., Göteborg 1995, sid. 196 f.

³³ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 167.

tillitsgrundsatsen i 32 § 1st och låter, som sagts ovan, felskrivningen göra rättshandlingen ogiltig bara om adressaten är i ond tro. Vid god tro hos medkontrahenten blir rättshandlingen därmed normalt giltig.³⁴ Det blir till stor del en bevisfråga. Om aktiemäklaren inte inser att det föreligger ett systemfel och utför affären för kundens räkning blir kunden säkert bunden, kanske med en möjlighet att vända sig till datasystemsansvariga. Ibland kan köporden vara så pass orealistisk i förhållande till t.ex. kundens medel i depån, att aktiemäklaren eller banktjänstemannens kulle kunna inse att det är ett misstag och därför inte utföra affären. Kanske borde aktiemäklarens/bankens datasystem reagera när en sådan orealistisk köporder utförs.

För elektroniska avtalsingående finns ännu inga bestämda beteenden. Systemens snabbhet kan innebära att viljeförklaringar som inte alls är igenomtänkta skickas iväg och att parten inte anser sig bunden av denna. Vissa ser detta som ett skäl att inte likställa elektroniska och traditionella viljeförklaringar. Christina Hultmark menar dock att man, istället för att anse de elektroniska viljeförklaringarna som icke bindande, kan utöka möjligheten till återkallelse. Hultmark förespråkar ett likställande av elektroniska och traditionella medel eftersom hon anser att det annars finns risk för en utveckling av elektroniska meddelanden som avges utan att den som skickar det känner sig bunden av det, en syn som kommer till uttryck nedan i avsnittet om funktionell ekvivalens.³⁵ Jag håller med Hultmark på denna punkt. Om vi inte tillerkänner e-meddelanden samma rättsverkan som traditionella meddelanden kommer det att resultera i att oseriösa parter kommer att skicka iväg elektroniska viljeförklaringar som de sedan inte behöver vara bundna till, vilket skulle vara mycket problematiskt. Det skulle innebära ett bakslag för IT-utvecklingen eftersom seriösa parter inte skulle våga sköta sina affärer elektroniskt.

Vid fel av t.ex. köporden kan man undra om aktiemäklaren kan åläggas något ansvar. Troligen skulle varken aktiemäklaren, konsumenten eller börsern bli ansvariga vid en sådan situation, eftersom ingen av dem skickat iväg en bindande viljeförklaring som är utgångspunkten för ett bindande avtal. Möjligtvis skulle man kunna ställa sig frågan om den systemansvariga istället kan hållas ansvarig, eller den person som programmerat datorn och möjligtvis åsamkat felet. Datorn anses, av de flesta, inte ha någon vilja. Om datorn är människans verktyg måste datorns "handlande" grundas i en människas vilja, nämligen den som programmerat datorn. Diskussioner förs i frågan och inga klara svar kan ges.

2.2.2 Elektroniska avtals rättsverkan

Ett avtal måste, som huvudregel, inte ingås på ett specifikt sätt för att vara giltigt enligt Avtalslagen. Vissa lagar innehåller dock formkrav för vissa

---

³⁴ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 168.

³⁵ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 23-25.

typer av avtal. Exempelvis måste ett kreditavtal ingås skriftligen och undertecknas av konsumenten. Kreditavtal som inte uppfyller dessa formkrav är visserligen giltiga, men villkor som i jämförelse med lagens bestämmelser, är till nackdel för konsumenten kommer inte att gälla. Innan man ingår ett elektroniskt avtal bör man därför undersöka ifall det föreligger några specifika formkrav för just den typen avtal som hindrar att avtalet ingås genom elektroniska medier. För att komma fram till det krävs en tolkning av lagens begrepp, t.ex. ”handling”, ”skriftlig” och ”undertecknad”, för att avgöra om det kan anses omfatta även elektronisk kommunikation. Begreppet ”skriftlig” kan innebära ett krav på att avtalet finns nedtecknat på ett papper, men skulle även kunna användas endast för att utesluta muntliga avtal. För att vagra om elektronisk kommunikation är accepterat i det enskilda fallet bör man försöka finna det bakomliggande syftet med det uppställda formkravet. Vid tolkning av formkravet bör utgångspunkten, enligt Lindberg och Westman, vara att även digital text kan uppfylla kraven på ”skriftlighet”.³⁶ De anser även att begreppet ”handling” bör innefatta digitala informationshandlingar.³⁷ Detta harmonierar med UNCITRAL:s modellag och de krav på funktionell ekvivalens som uppställs där. Lindberg och Westman påpekar dock att en alltför IT-vänlig tolkning i vissa sammanhang skulle kunna inverka negativt på lagtextens ordalydelse. De menar t.ex. att lagtextens begrepp ”egenhändig underskrift” borde utesluta användningen av digitala signaturer.

UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce är en modellag från 1966 som bygger på principen om funktionell ekvivalens. Den funktionella ekvivalens analysen står i modellagens artikel 5: ”Legal recognition of datamessages. Information shall not be denied legal effect, validity or enforceability solely on the grounds that it is in the form of a datamessage”.³⁸ Med funktionell ekvivalens menas att elektroniska medel bör ges samma rättsverkningar som traditionella medel såsom t.ex. pappersdokument. Enligt modellagen skall lagar och regler kunna appliceras också på elektroniska medel. Modellagen föreskriver en ändamålstolkning istället för en strikt bokstavstolkning. Ändamålstolkningen innebär att man skall se till reglernas ändamål och utreda om ändamålet uppnås även då elektroniska medel används. I sådana fall finns inga skäl för olik behandling.³⁹

För handeln av aktier över Internet skulle funktionell ekvivalens innebära att elektroniska köp- och säljorder skall ha samma rättsverkningar som de skriftliga har vid traditionell aktiehandel. Funktionen är uppfylls på samma sätt vid en elektronisk köporder som vid en skriftlig.

---

³⁶ Detta stämmer överens med vad som sagts i Regeringens proposition 1997/98:44, Personuppgiftslag, sid. 132.

³⁷ Lindberg, Agne och Westman, Daniel Praktisk IT-rätt, andra uppl., Stockholm 2000, sid. 61-62.

³⁸ Hultmark Christina, Elektroniska handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 113 UNCITRAL:s modellag.

³⁹ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 21-22.

Christina Hultmark anser att man, i likhet med ändamålstolkning, bör använda sig av en tolkning där funktionen är huvudmålet vid användandet av begreppet ”dokument”. Är funktionen uppfylld även vid ett elektronisk dokument finns ingen anledning att inte tillerkänna det elektroniska dokumentet samma rättsverkningar som ett traditionellt pappersdokument.⁴⁰ Idag torde elektroniska dokument anses fylla samma funktion som de traditionella och till stor del tillerkännas samma rättsverkan. Hultmark är en stor förespråkare för detta. Hon påpekar dock att det är svårt att säga hur det förhåller sig i praktiken eftersom det finns många svenska domare som inte håller med henne i detta synsätt.⁴¹ Jag anser, liksom Hultmark, att funktionell ekvivalens skall tillämpas och att gamla lagar och principer skall tillämpas på elektroniska medier genom en ändamållstillämpning.

2.3 Globaliseringen

Den tekniska utvecklingen i kombination med ett världsomfattande Internet leder till en ökad globalisering. De nationella gränserna är inte lika viktiga längre. Ett dilemma har varit att medan handeln har blivit alltmer global, har lagstiftningen i huvudsak fortfarande varit nationell. Som ett led i att undanröja de inre gränserna i Europa, skapa en fastare sammanslutning mellan de europeiska staterna samt främja ekonomiska och sociala framsteg, har direktiv utarbetats. De direktiv som är relevanta för aktiehandeln över Internet är direktivet om elektronisk handel och förslaget till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter. Distansavtalsdirektivet behandlas under avsnittet om tillämpliga regler eftersom det numera är införlivat i svensk lag såsom Distansavtalslagen.

Några regleringsinitiativ på det elektroniska området är:

- UNCITRAL- Model Law on Electronic Commerce⁴².
- Lag (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal som grundar sig på EG-direktivet 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal.
- Direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden, E-handelsdirektivet.
- Förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter (KOM (1998) 468 slutlig).
- Lag (200:832) om kvalificerade elektroniska signaturer som grundar sig på EG-direktivet 1999/93/EG om ett gemenskapsramverk för elektroniska signaturer.

---

⁴⁰ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 22.

⁴¹ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 57 f.

⁴² Se not nr. 28 om UNCITRAL

2.3.1 Direktiv om elektronisk handel

I takt med att handeln på Internet ökat har också behovet av regler på området ökat. Det av media kallade e-handelsdirektivet⁴³ är ett direktiv innehållande vissa rättsliga aspekter rörande IT-samhällets tjänster på den inre marknaden. Avsikten med direktivet är att underlätta den elektroniska handeln och utvecklingen av tillhörande tjänstesektor (artikel 1).⁴⁴ I direktivets andra artikel finns gemensamma definitioner för att förenkla tillämpningen av de gemensamma reglerna. E-handelsdirektivet reglerar hur ett avtal på Internet skall slutas genom att se till att medlemsstaterna inte har nationell lagstiftning som omöjliggör att sådana avtal slutas (art.9). Dessutom skall direktivet förtydliga tjänestetillhållares (operatörers) ansvar, bl.a. skall information om konsumentens rättigheter enligt direktivet lämnas av tjänsteleverantören innan beställning gjorts av kunden (art.10). Vissa områden är undantagna i direktivet såsom t.ex. jurisdiktion.⁴⁵

E-handelsdirektivet trädde i kraft den 17 juli i år (art.23) och måste införlivas i nationell rätt före den 17 januari år 2002 (art.22.1).⁴⁶ På Näringsdepartementet jobbar man nu med att arbeta fram en svensk lag där direktivet kommer att införlivas. Utöver en ny lag kommer vissa ändringar i nuvarande lagar att behöva göras. Arbetet är dock långt ifrån klart och försenas ytterligare på grund av att Sveriges nuvarande ordförandeplats i unionen tar upp så mycket tid och arbete.⁴⁷ Eftersom så kort tid har förflutit sedan direktivet trädde i kraft är det svårt att redogöra för direktivets effekter än, men hoppet är att det underlättar e-handeln på den inre marknaden samt är till skydd för konsumenterna vid sådan handel. Även för företagen borde direktivet vara positivt eftersom det nu blir lättare att bedriva internationell handel. Man kan nu vända sig till många fler. Å andra sida blir konkurrensen större också. E-handelsdirektivet är ett allmänt direktiv som har till syfte att främja den elektroniska handel i Europa. Därmed reglerar lagen inget specifikt område inom Internethandeln, utan verkar för att hindra att medlemstater har regler som försvårar den elektroniska handeln.

2.3.2 Direktiv om Elektroniska signaturer

I vissa avtalssituationer kan det vara osäkert vem som är motpart. Särskilt svårt att fastställa motpartens identitet är det i de sammanhang då man inte kan se motparten. Vanligtvis säkras man bevisning om motpartens identitet genom en handskriven signatur på ett avtalsdokument. Syftet med detta är

---

⁴³ Direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden.

⁴⁴ Debatt & beslut, Rixlex 1999/2000:11, fredagen den 26 november, <http://www.riksdagen.se/debatt/900/eunprof/11/11S00190,ASP>.

⁴⁵ Vinges IT-nyhetsbrev nr 6, december 1998, <<http://www.vinge.com/pub/itnyhet6.htm>>

⁴⁶ Direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden.

⁴⁷ Telefonintervju med Lena Klintefall, Näringsdepartementet.

att minska risken för att motparten sedan förnekar sin underskrift. Vid elektronisk kommunikation finns inte möjligheten att kräva handskrivna signatur. Det har bidragit till utvecklandet av olika tekniker som möjliggör elektroniska signaturer.

Regler om elektroniska signaturer⁴⁸ är viktiga för alla typer av finansiella tjänster. Det ökar säkerheten för att man handlar med rätt person när man handlar på Internet. Reglerna kommer även att nämnas i avsnittet om lösningar till säkerhetsproblemen vid aktiehandel över Internet.

För att främja användandet av elektroniska signaturer och ge dem samma ställning som skriftliga signaturer antog, 1999, direktivet om elektroniska signaturer.⁴⁹ Direktivet är tänkt att tillämpas vid tillhandahållande av certifikat till allmänheten som skall identifiera avsändaren av ett elektroniskt meddelande.⁵⁰

Den grundläggande principen i direktivet är att elektroniska signaturer inte skall förklaras ogiltiga bara för att de är elektroniska.⁵¹ För att elektroniska signaturer skall jämföras med handskrivna skall dock vissa, i direktivet uppställda, krav vara uppfyllda. Det måste röra sig om en s.k. ”avancerad elektrisk signatur”, vilket innebär att den skall vara unikt knuten till en specifik signatur. Dessutom skall den identifiera undertecknaren samt vara skapad genom åtgärder som undertecknaren ensam kan kontrollera. Den elektroniska signaturen måste även baseras på ett avancerat certifikat. Slutligen måste den elektroniska signaturen skapas av en säker signaturanordning.⁵²

I direktivet finns vissa ansvarsregler för operatörer av certifieringstjänster. De skall även respektera personuppgifts- och integritetsskyddslagstiftning. Direktivet uppställer dessutom villkor under vilka certifikat som utfärdas utanför gemenskapen skall erkännas.⁵³

Nationell lagstiftning med speciella formkrav vid slutande av avtal har fortfarande företräde framför direktivet eftersom direktivet inte syftar till att harmonisera nationell lagstiftning. Parter kan fortfarande, inom ramen för

---

⁴⁸ Elektroniska signaturer förklaras, i Regeringens proposition 1999/2000:117 Lag om kvalificerade elektroniska signaturer mm. Sid. 14-15 samt sid. 28-29, vara allt från ett undertecknat e-postmeddelande till en digital signatur. Elektroniska signaturer används för att säkerställa att elektroniskt överförd information inte har förändrats, att informationens avsändare är den som uppges samt att avsändaren inte senare förnekar att han sänt informationen. Redan idag används elektroniska signaturer i vissa av bankernas Internettjänster.

⁴⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/93/EG av den 13 december 1999 om ett gemenskapsramverk för elektroniska signaturer, p. 1 i skälen.

⁵⁰ Direktiv 1999/93/EG Artikel 1 (1).

⁵¹ Direktiv 1999/93/EG Artikel 1 (1).

⁵² Direktiv 1999/93/EG Artikel 2 (2) samt p. 20 i skälen.

⁵³ Direktiv 1999/93/EG Artikel 8 samt p. 24-26 i skälen.

nationell lagstiftning, komma överens om på vilka grunder elektroniska signaturer skall godkännas.⁵⁴

Texten i direktivet är relativt allmänt formulerad vilket jag tror kan bero på den snabba utvecklingen inom området. Att göra texten mindre detaljerad kan göra det lättare att ”fylla på” den allt eftersom den elektroniska handeln utvecklas.

Sverige har utarbetat en lag som grundar sig på direktivet, Lag (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer. Med lagen vill regeringen skapa förutsättningar för en ökad tillit till elektronisk kommunikation och elektroniska signaturer. Lagen stämmer bra överens med direktivet till sitt innehåll och trädde i kraft den 1 januari i år.⁵⁵

2.4 Särreglering för E-handel?

Bör samma regler gälla vid alla typer av handel eller behövs det särskilda regler för elektronisk handel? Christina Hultmark anser att sådana särskilda regler inte behövs. Resonemanget i denna fråga flyter till stor del samman med hennes åsikt om funktionell ekvivalens. Hon menar att direktivens och lagarnas tillämpningsområde bör vara oberoende av vilket medium transaktionen sker genom och att man bör vara restriktiv vid införandet av särskild e-handelslagstiftning. Hultmark tror att e-handeln i framtiden kommer att smälta ihop med den traditionella handeln och att kommer att bli svårt att skilja rena Internetavtal från traditionella avtal.⁵⁶ I vissa fall menar Hultmark dock att det kan vara nödvändigt med ny lagstiftning på Internethandel. När det innebär en mycket liten börda på näringsidkaren och en väsentlig fördel för konsumenten kan en sådan lagstiftning vara motiverad. Som exempel ger Christina Hultmark läkemedelssektorn. Hon förklarar att det, för läkemedelsbolag, inte skulle vara för dyrt eller en alltför stor börda att hålla information biverkningar för olika läkemedel tillgängliga på Internet. Samtidigt skulle det vara en väsentlig fördel för konsumenter. Slutsatsen av Hultmarks resonemang är att generellt behöver man inte införa speciallagar för Internet handel, men i vissa fall kan det ändå vara motiverat att anpassa rättsreglerna till den tekniska utvecklingen. Hon menar att oron för nya företeelser ibland kan leda till att man skapar nya regler bara för att dämpa rädslan. Om man däremot analyserar Internethandeln menar hon att man finner att de nya farorna med denna balanseras av alla fördelar. Därför menar hon att man bör iaktta stor försiktighet innan man inför speciallagar för Internethandel.⁵⁷

---

⁵⁴ Direktiv 1999/93/EG Artikel 1 (2) samt p. 16-17 i skälen.

⁵⁵ Regeringens proposition 1999/2000:117, Lag om kvalificerade elektroniska signaturer, mm.

⁵⁶ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid.50.

⁵⁷ Hultmark, Christina, Konsumentskydd på Internet- rättsekonomska synpunkter, Juridisk Tidskrift 1998-99, sid. 80.

Det kan knappast vara önskvärt att ha olika typer av lagar beroende på vilka kommunikationstekniker som används för avtalet. Jag tror att en utvärdering av de lagar som finns idag borde göras för att kontrollera deras tillämpning på nya medier såsom Internet. Om en lag sedan visar sig vara icke-tillämpbar på Internet bör en viss omarbetning av den lagen beaktas. Liksom Hultmark är jag kritisk till att utforma speciallagar på vissa områden. Lagstiftarna borde istället, för att undvika obalanser, tänka på att utforma lagarna till att gälla alla typer av avtal.

2.5 Särskilt konsumentskydd vid e-handel?

Christina Hultmark tycker inte att konsumenter är särskilt skyddsvärda på Internet, viket följer den linje som hon genomgående har för elektronisk handel, nämligen att e-handel inte skall särbehandlas från traditionell handel. Inte heller skall konsumenter behandlas annorlunda på Internet än i den traditionella handeln. Hultmark anser t.ex. att ångerrätten i framtiden bör vara densamma vid all typ av handel. Däremot verkar Patrik Lindskoug vara mer positiv till ett särskilt konsumentskydd vid e-handel. Lindskoug menar att eftersom konsumentskyddet är så starkt förankrat i övriga delar av samhället bör den beaktas även vid Internethandeln.⁵⁸ Lindskoug förespråkar, även han, ett lika skydd för alla typer av handel. Ett starkt konsumentskydd i traditionell handel bör, enligt Lindskoug, innebära ett starkt konsumentskydd även på Internet.

I propositionen till den nya distansavtalslagen står om hur konsumentens ställning stärks och vilka fördelar det finns för konsumenten med Internethandeln. Det är t.ex. lättare för konsumenten att få information och jämföra priser på Internet. Ingåendet av avtal går mycket snabbt och enkelt vid Internethandel och priserna är ofta lägre än vid traditionell handel. Dessutom påpekas fördelarna med Internet för konsumenter med rörelsehinder eller med dåliga kommunikationer. De nackdelar som tas upp i propositionen är att konsumenterna blir mer utsatta när marknadsföring når dem direkt i hemmet, att det är svårare att undersöka varan och ställa frågor om den eller ställa frågor om avtalsvillkoren. Dessutom påpekas att konsumenterna är i ett underläge gentemot säljaren eftersom han eller hon kan ha svårigheter att bedöma den information som lämnas. Slutligen menar man, i propositionen, att det vid Internethandel finns en risk för att köparen gör oöverbägda köp eftersom det går så snabbt och lätt att genomföra ett köp på Internet. Detta kan leda till att många konsumenter ångrar sig efter köpet. Slutsatsen i propositionen är att särskilt konsumentköp behövs vid e-handel. I propositionen menar man att ett bra konsumentskydd vid distansavtal

---

⁵⁸ Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk Tidskrift 1998-99, sid. 871.

bidrar till att konsumenter känner mer förtroende för e-handel och därmed kommer att använda sig mer av den.⁵⁹

Christina Hultmark menar att de risker med Internethandeln som räknas upp i propositionen bygger på missuppfattningar. Hon tycker inte att konsumenter är mer utsatta när marknadsföringen sker över Internet eftersom en sådan marknadsföring är lättare att välja bort än marknadsföring i t.ex. TV och radio. Undersökning av varan menar Hultmark går mycket lättare att utföra på Internet än i en butik. Dessutom påpekar hon att en vara som inte motsvarar köparens förväntningar är felaktig redan enligt Köplagens 17 § och Konsumentköplagens 16 §. På Internet finns ofta mycket information om varan samt möjligheter att rådfråga försäljare. Avtalsvillkoren menar Hultmark är mycket mer lättillgängliga på Internet än vid traditionell handel. Angående möjligheten för konsumenten att bedöma den information som ges anser hon att problemet finns även i traditionell handel, där man kan förledas av att en försäljare ser hederlig och trevlig ut. På samma sätt är det lätt att förledas av att en hemsida ser proffsig ut.⁶⁰

På EU-nivå verkar man vara av den uppfattningen att konsumenter är i behov av särskilt skydd vid Internethandel.⁶¹

Jag håller till stor del med Christina Hultmark. I längden tycker jag inte att konsumenter är mer skyddsvärda på Internet än i traditionell handel. Till en början anser jag dock att det kan vara nödvändigt att ha speciella skyddsregler för att locka konsumenter till e-handeln. En näringsidkare som använder sig av detta relativt nya medium har i allmänhet bättre kunskaper om hur det fungerar och vilka regler som gäller än vad en konsument som aldrig använt sig av Internet har. Vissa hävdar tvärtom, d.v.s. att den obalans som finns mellan näringsidkare och konsument i traditionell handel inte ännu existerar på Internet.⁶² Det tror jag är fel. Jag tror att de näringsidkare som använder sig av Internet i sin verksamhet är betydligt bättre insatta i mediet än vad många av konsumenterna är. Som konsument kanske man inte inser att man binder sig lika lätt vid avtal på Internet som vid traditionell handel och att ungefär samma regler gäller. Därför tror jag att det kan vara bra att ha speciella skyddsregler till konsumenternas förmån till en början, men att man så småningom bör sträva efter att ha samma skyddsregler som vid traditionell handel.

---

⁵⁹ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid.13-14.

⁶⁰ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 59 f.

⁶¹ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 60f.

⁶² Se t.ex. Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk tidskrift 1998-99, sid. 870

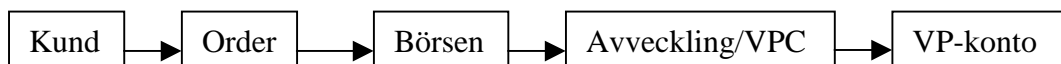

3 Aktiehandel

3.1 Traditionell aktiehandel

En majoritet av alla värdepappersaffärer⁶³ i Sverige sker på Stockholms fondbörs, Stockholmsbörsen.⁶⁴ Affärer kan även utföras i börsnoterade aktier⁶⁵ utanför fondbörsen eftersom det inte finns några lagar som stadgar att en värdepappersaffär måste ske på Stockholmsbörsen. Trots detta är sådana affärer mycket ovanliga. I de fall de utförs handlar det oftast om stora affärer. Denna möjlighet utnyttjas mycket sällan eller aldrig av mindre aktörer.⁶⁶ Det finns dock handel med ”inofficiella aktier”. Under 1900-talet tillkom nya marknadsplatser med egna listor. Sådana börsliknande verksamheter kan drivas vid sidan av Stockholmsbörsen efter tillstånd enligt Lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, LVR. IM innovationsmarknaden AB, Innovationsmarknaden och Aktietorget i Norden AB, Aktietorget, är sådana marknadsplatser. SBI-listan är en verksamhet som drivs av Stockholms börsinformation AB och som inte anses tillsändspliktiga enligt LVR men inte heller är auktoriserade enligt Lagen (1992:543) om börs- och clearing verksamhet, LBC.⁶⁷ Det finns även handel med inofficiella aktier på <www.inoff.nu>.

3.1.1 Tillvägagångssätt

⁶³ Begreppet *värdepapper* är ett finansiellt instrument. ”Finansiella instrument” är en samlingsbeteckning för de instrument som det handlas med på finansmarknaderna. Det inbegriper traditionella finansiella instrument som t.ex. aktier och obligationer. ”Fondpapper är ett annat begrepp som också innefattar bl.a. aktier och obligationer. Begreppet värdepapper, den term jag använder mig av, är ytterligare en term och till den räknas normalt bl.a. aktier, obligationer men även växlar och checkar samt vissa skuldebrev. Se Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 85.

⁶⁴ Notera att Stockholmsbörsen tidigare hette OM Stockholmsbörsen, men bytte, den 3 april 2001 namn. Se <<http://www.stockholmsborsen.se/comment/index.asp?lank=5>>.

⁶⁵ En *aktie* är ett bevis för en ägarandel i ett aktiebolag. De grundläggande bestämmelserna om aktier och aktiebolag finns i Aktiebolagslagen (1975:1385), ABL. Se Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 89.

⁶⁶ Axelsson, Börje och Karlsson, Ingvar, Aktiekunskap, 4:e omarbetade uppl., Stockholm 1984, sid. 50ff.

⁶⁷ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 51.

En affär med aktier genomförs genom ett elektroniskt handelssystem, t.ex. SAX-systemet⁶⁸, på ett börsgolv eller per telefon. I Sverige har vi knappt någon handel kvar på börsgolvet, utan de två andra alternativen är vanligare. Vanligtvis sker handeln genom värdepappersinstitutets handelssystem där köp- och säljorder sammanförs. Ordern läggs ut på en handlare endast om den inte kan utföras i det egna systemet.⁶⁹

Första steget för en kund att utföra en aktieaffär består i att ta kontakt med en bank, ett värdepappersbolag eller en annan likvärdig institution som man ger sin köp- eller säljorder. Detta kan ske på bankkontoret eller värdepappersbolaget, per telefon eller skriftligt. Ett ytterligare sätt är att man utför affären via Internet. Internetalternativet är intressant eftersom det minimerar courtaget (kostnaden för att utföra en aktieaffär). Ordern förmedlas till bankens huvudkontor och läggs därefter i SAX-systemet av en mäklare från huvudkontoret. Ordern kan sedan utföras direkt om det finns en matchande order. Finns det inte det blir ordern kvar i SAX-systemet. När affären avslutas skickas informationen till banken som vidarebefordrar informationen till Värdepapperscentralen (VPC). Hos VPC avvecklas affären, vilket innebär att aktierna avregistreras från säljarens värdepapperskonto (VP-konto) och istället registreras på köparens. Samtidigt som detta sker utförs betalningen för de överförda aktierna från köparens bank till säljarens bank. När detta är klart skickas en VP-avi till kunden med information om förändringen. Banken avslutar sedan affären genom att skicka en avräkningsnota⁷⁰ till den berörda kunden där man meddelar att affären är utförd. Avräkningsnota skall, enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse 3 kap. 9 § alltid upprättas vid köp, försäljning eller byte av finansiella instrument. När aktiemäklaren/banken skickar avräkningsnotan till köparen går samtidigt en uppgift om aktieköpet till VPC där köpet noteras. När affären är avslutad kontrollerar man att parterna är överens om villkoren för affären (t.ex. pris, mängd). Denna kontroll kallas matchning och här är avräkningsnotan av stor betydelse. Efter matchningen återstår endast att parterna skall fullgöra sina förpliktelser enligt avtalet genom att antingen leverera aktierna respektive betala. Efter avtalslut skickas avräkningsnotan med det slutliga avtalsinnehållet.⁷¹

De pengar en kund deponerar hos fondkommissionären/banken för aktiehandel och värdepappersinnehav förvaras i en depå. Vissa

---

⁶⁸ SAX-systemet (Stockholm Automated eXchange) är det datorsystem som styr Stockholms fondbörs sedan 1990. I SAX sker den automatiska matchning som sammanför köp- och säljorder när dessa stämmer överens. Utan detta system hade inte automatiseringen av aktiehandeln över nätet varit möjlig (Se Moberg, Krister och Samuelsson, Per, Börsrätt, Stockholm 1989 sid. 44 eller Internet_Projekt sid. 3).

⁶⁹ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 79.

⁷⁰ Se mer i Finansinspektionens föreskrifter om handel och tjänster på värdepappersmarknaden, FFFS 1998:21, 8 kap. Se även Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 52 ff.

⁷¹ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 80 ff. samt Telefonintervju med Ralf Mårtensson, Nordea, Göteborg

fondkommissionärer kräver att depån innehåller en viss minimisumma pengar. Vanligtvis tar företaget ut en avgift för att öppna en depå åt en kund⁷². För varje depå finns ett depånummer och för att kunna använda sig av en depå för handel krävs användarnamn och lösenord. På t.ex. SEB sköts denna säkerhetsåtgärd genom ett s.k. digipass (se nedan under lösningar till säkerhetsproblemen).

Aktiehandel skulle även kunna ses som en specialform av auktion där aktierna bjuds ut och intresserade köpare läger bud. Högstbjudande får sedan köpa aktien. Stockholms fondbörs ses som auktionsförrättare. Det är en ”öppen” budgivning eftersom buden hela tiden finns att se.⁷³

3.2 Aktiehandel över Internet

En aktieaffär på Internet går till på samma sätt som beskrivits ovan, men här har kunden en möjlighet att själv gå in och köpa eller sälja sina aktier när han/hon vill. Kunden gör själv det jobb aktiemäklaren i normala fall gör, vilket resulterar i lägre courtage. Handeln med aktier på Internet innebär ett nytt sätt att handla med aktier. Tidigare har aktieaffärer skötts per telefon eller genom att kunden har sökt upp aktiemäklaren på dennes kontor eller gått till banken för att få hjälp med sina aktieaffärer. Detta led faller bort vid Internethandeln eftersom kunden själv utför sin affär medan aktiemäklaren endast tillhandahåller ett konto med kursinformation och möjlighet till information om kunden så önskar. Därmed sker aktieaffären formellt genom ett ombud, men det är kunden själv som avgör om eller när affären skall utföras. När kunden utför affären sker anbudet i aktiemäklarens namn, men hänför sig till kundens åtgärd.

För att kunna handla med aktier på Internet behöver man ha tillgång till en dator med Internetanslutning och webbläsare. Genom att man har betalat courtage till en fondkommissionär/bank har man möjlighet att, genom dem, själv lägga in sin köp- eller säljorder istället för att ringa eller gå dit och be dem att göra det. Ordern överförs sedan automatiskt till börsen genom aktiemäklaren/banken. Överföringen sker via Internet.

Internethandeln med aktier ökar allt mer i betydelse. Utvecklingen på området går otroligt fort. Fördelarna är många och det finns idag ett flertal aktiemäklare som erbjuder aktiehandel via Internet. Även de flesta banker erbjuder numera ett Internetalternativ. I februari 2000 gjordes var fjärde aktieaffär på Internet, vilket gjorde den svenska aktiehandeln över nätet

---

⁷² SEB:s Internetkontor är gratis tillsammans med det första digipasset. Vill man kunna betala räkningar eller handla med aktier via Internet betalar man 120 kr/år för betalservice och 400kr/år för en Depå. Se mer på deras hemsida, <www.seb.se> För att få TeleTrades detaljerade prislista går man in på deras hemsida, <www.teletrade.se>, och tittar under ”prislista”. Mycket enkelt och lättillgängligt.

⁷³ Internet_Projekt, sid. 10, <<http://i92matju.island.liu.se/Projektet.html>>

större, i förhållande till antalet invånare, än den amerikanska vid den tidpunkten.⁷⁴

3.2.1 Fördelar

Aktiehandel via Internet har många fördelar. En viktig fördel är att courtaget ofta är lägre som en följd av de låga transaktionskostnaderna. Dessutom har man möjlighet till snabba avslut och tillgång till högaktuell finansiell information. Man kan koppla upp sig när och var man vill och behöver inte längre söka upp mäklare för att göra affärer.⁷⁵ Många Internetanvändare anser också att det är roligt att handla med aktier själva via Internet.⁷⁶ Aktiemäklarnas intresse av att bedriva sin verksamhet på Internet ligger i intresset av att minska sina transaktionskostnader. Kunderna lockas av lägre avgifter. Samtidigt som aktiehandeln på Internet har minskat behovet av personal på många ställen, skapar den även ny sysselsättning. Ett yrke som uppkommit av just aktiehandeln på Internet är "Daytrader", där en person tjänar sitt uppehälle genom att göra snabba affärer på Internet.⁷⁷

3.2.2 Nackdelar

De nackdelar som finns är bl.a. de som kommer att behandlas längre fram i utredningen, nämligen problemen med realtid, kapacitet och säkerhet. Dessutom innebär det faktum att kunden numera "är sin egen mäklare" att större ansvar läggs på kunden, vilket beskrivs mer utförligt i avsnittet om ansvar. Den som handlar med aktier via Internet bör ha goda kunskaper och tillgång till aktuell information för att göra sina affärer säkrare. Bristen på tillämpliga rättsregler har också varit, och är fortfarande till viss del, ett problem. Det arbetas både nationellt och inom EU med att lösa detta (se nedan).

3.3 Aktörer

3.3.1 Värdepappersinstitut

Värdepappersinstitutet innehar en funktion som mellanhänder på den svenska kapitalmarknaden. Företag som är etablerade i Sverige och som tillhandahåller vissa tjänster på den svenska kapitalmarknaden är s.k. värdepappersinstitut. Deras uppgift är främst att biträda kapitalägare som vill handla på kapitalmarknaden, men även att utföra tjänster åt staten, kommuner och företag när de vill handla investera på marknaden. På den svenska kapitalmarknaden finns svenska värdepappersbolag, svenska

---

⁷⁴ svt.se/nyheter, 17 februari 2000, <<http://www.st.se/nyheter/2000/000217/106.html>>

⁷⁵ Internet_Projekt sid. 11, <<http://i92matju.island.liu.se/Projektet.html>>

⁷⁶ Internet_Projekt sid. 10, ><http://i92matju.island.liu.se/Projektet.html>>

⁷⁷ DI, 2000-01-18, Daytrader för en dag, Jonas Florén, <<http://di.se/Noflash.asp>>

bankinstitut och utländska företag med filial i Sverige. Värdepappersbolagen är svenska aktiebolag med tillstånd att bedriva värdepappersrörelse. Svenska bankinstitut har också tillstånd att driva värdepappersrörelse, men det är inlåningen som är specifik för banker. Företag från övriga EES-länder kan utnyttja EG-principen om fri rörlighet för tjänster. Värdepappersbolag och banker som är auktoriserade i ett annat EES-land kan därmed erbjuda sina tjänster även här, antingen som filial eller genom gränsöverskridande verksamhet. Företag från ett land utanför EES måste ha särskilt tillstånd för att få bedriva värdepappersrörelse i Sverige.⁷⁸

3.3.2 Aktiemäklare

Aktiehandeln över Internet bedrivs genom aktiemäklare på värdepappersbolag eller banker, värdepappersinstitut.⁷⁹ En bank är ett företag med tillstånd att ta emot inlåning på konto från allmänheten samt ge kredit, d.v.s. låna ut pengar. Dessutom får banker bedriva annan verksamhet såsom t.ex. betalningsförmedling, valutahandel och värdepappersrörelse. Ett värdepappersbolag är ett aktiebolag som har tillstånd att bedriva handel med finansiella instrument. Sådan handel sker vanligtvis genom kommissionshandel, d.v.s. i eget namn men för kundens räkning.⁸⁰

Avtalet mellan kunden och aktiemäklaren kan ses som ett uppdragsavtal där mäklaren är uppdragstagare och kunden är uppdragsgivare. Det är en s.k. immateriell tjänst eftersom det är ett uppdrag som inte är knutet till något fysiskt föremål. Aktiemäklarens huvuduppgift är att föra samman parter samt bidra till att avtal mellan dessa sedan kan komma till stånd.⁸¹ Vanligtvis uppträder aktiemäklarna som kommissionärer förhållande till sina kunder (se mer om aktiemäklarens rättsliga ställning i kapitlet med samma namn). Förvaring och skötsel av värdepapper och rådgivning om penningplacering är ett företagsuppdrag. Till skillnad från ett personligt uppdrag finns här ingen särskild person i förgrunden. Det saknas utpräglad förtroendekaraktär. Företaget utser själva en lämplig person att utföra uppdraget. Prestationen är ofta standardiserad och standardavtal är vanliga. Det finns inga självklara regler som ligger till grund för företagsuppdragen. En bedömning får göras från fall till fall om vilka regler som är tillämpliga. Eftersom standardavtal är vanligt förekommande på aktiehandeln är behovet

---

⁷⁸ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 178 ff.

⁷⁹ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 79.

⁸⁰ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 30-31. För information om bolagens rätt att handla för egen räkning se samma bok sid. 184 ff. Den mest typiske egenhandlaren är ”marknadsgarant” som är ett institut som köper och säljer olika finansiella institut för egen räkning.

⁸¹ Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt 1:a häftet, 3:e uppl. Stockholm 1999.

av utfyllande regler inte så stort. Analogier till 18 kap. HB om sysslomän skall tillämpas med mycket stor försiktighet på uppdragssituationer.⁸²

Tiden innan börsens införande förändrades stadsmäklarnas ställning. Från att ha varit mäklare i lagens ögon blev de genom införandet av börsen istället kommissionärer gentemot säljaren. Denna förändring av mäklarnas ställning grundar sig på att de åtagit sig att verka som auktionsförrättare vid börsen.⁸³

För information om de olika aktiemäklarna kan man gå in på t.ex. <www.100.nu>⁸⁴ och läsa en kort sammanfattning om svenska aktiemäklare på nätet. Utöver dessa finns även banker med aktiemäklartjänster. För att få information om bankmäklarna kan man gå in på respektive banks hemsida.

3.3.3 Börs

Stockholmsbörsen driver två handelssystem där den elektroniska marknadsplatsen är den dominerande. På denna marknadsplats sker handel med t.ex. aktier och avslut träffas i ett datoriserat handelssystem, SAX. Här gäller marknadsplatsregler som antagits av Stockholmsbörsen. Stockholmsbörsen blir avtalspart i och med avtalsslutet. Utöver den elektroniska marknadsplatsen driver Stockholmsbörsen även en manuell marknadsplats för kombinationsorder som inte kan hanteras i den elektroniska marknadsplatsen, samt för icke-standardiserad produkter. Särskilda handlingsregler gäller också här och även här blir de avtalspart i och med avtalsslutet.⁸⁵

Börsen utgjorde till en början en samlingsplats för köpmän. Dessa varubörser hade dock aldrig samma omfattning som handeln med värdepapper. Stockholms fondbörs kom till 1863. Fem år senare, 1867, bildades Stockholms stads Handels- och sjöfartsnämnd och tre personer ur denna nämnds styrelse utsågs till s.k. fondbörskommitté. Att vara fondbörskommitté innebar att övervaka fondbörsverksamheten och upprätta ordningsregler för börsen. År 1896 effektiviserades fondbörsens verksamhet med Köpenhamnsbörsen som modell. Uppropssystem, där fondpappren uppdelades i två listor, infördes och mäklarna skulle avge sina köp- och säljkurser direkt vid uppropen. Den nya börsen kom till 1901 och hade en trög start. Den tröga starten berodde delvis på att antalet mäklare var för få, men också för att många fortfarande tvivlade på börsens möjlighet att leda till en fungerande fondbörsverksamhet. Köpenhamnsbörsen var fortfarande en förebild.⁸⁶

---

⁸² Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt 1:a häftet 3:e uppl. Stockholm 1996, sid. 200ff.

⁸³ Moberg, Krister och Samuelsson, Per, Börsrätt, Stockholm 1989, sid. 20.

⁸⁴ <<http://www.100.nu/aktiehandel.htm>>.

⁸⁵ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 64 ff.

⁸⁶ Moberg, Krister och Samuelsson, Per, Börsrätt, Stockholm 1989, sid. 19ff.

Idag är börserna en stor del av den svenska handeln. De grundläggande reglerna för börser finns i Lag (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, LBC. Regler för börser återfinns främst i lagens 2 kapitel. Lagen är en EG-anpassning och trädde i kraft den 1 januari 1993. Införandet av denna lag innebar att börsmarknaden för Stockholmsbörsen slopades och konkurrensen ökade. Fondbörsen ombildades till aktiebolag, Stockholms fondbörs AB.⁸⁷ LBC ger möjlighet till två auktorisationsformer; börs och auktoriserad marknadsplats. En auktoriserad marknadsplats kan förklaras som en enklare form av börs. En skillnad mellan en auktoriserad marknadsplats och en börs är att reglerna om börsprospekt och halvårsrapporter inte gäller vid notering av fondpapper. Dessutom kan inregistrering av fondpapper endast ske vid börser. För företag som driver handel med finansiella instrument utan auktorisation kan tillstånd ges som förmedlare enligt lag (1991:981) om värdepappersrörelse. Endast riksbanken, värdepappersinstitut och utländska företag som i sitt hemland får delta i börshandel kan vara medlemmar vid en börs. På en auktoriserad marknadsplats får även andra företag delta i handeln.⁸⁸ Allmänna råd angående ansökan av auktorisation som börs eller auktoriserad marknadsplats har getts ut av Finansinspektionen (FFFS 1996:16).⁸⁹

Utöver dessa regler har börserna även sina egna regelverk som är mycket detaljerade. Här framgår förutsättningarna för medlemskap, närmare regler för handel samt eventuella sanktioner om reglerna åsidosätts. Stockholmsbörsen (Börsen) är den största börserna i Sverige. För att kunna handla på börserna ställs vissa krav på värdepappersbolagen. Bolaget måste ha Finansinspektionens tillstånd att bedriva värdepappersrörelse. De skall ha ett aktiekapital om minst 10 miljoner kronor samt minst två fast anställda personer som uppfyller alla krav på en börsmäklare. Alla ansökningar om medlemskap till börserna granskas utifrån de krav som ställs på finansiella resurser samt allmän lämplighet. Granskningen redovisas sedan för börsernas styrelse som fattar beslutet om medlemskap. Om styrelsen medger medlemskap upprättas ett medlemsavtal och ett avtal om anslutning till börsernas datoriserade handelssystem, SAX. I avtalen specificeras kraven på informationskyldighet och upplysningar samt vilka krav som ställs på mäklaren. Den nyblivna medlemmen förbinder sig även, genom avtalen, att följa svenska fondhandlareföreningens allmänt tillämpade överenskommelser och rekommendationer angående handeln vid börserna.⁹⁰

---

⁸⁷ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 46.

⁸⁸ Regeringens proposition 1991/92:113 om ny börslagstiftning m.m. sid. 3-4

⁸⁹ Afrell, Lars, Kommentar till Lag (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, Karnov 1999/2000:IV – Fakta info direkt, sid. 1

⁹⁰ Läs om medlemskap i OM stockholmsbörsen på OM:s hemsida under ”regelverk”, <www.omgroup.com/transaction/index.asp>

Aktiemarknadsnämnden och Näringslivets börskommitté, NBK, verkar för god sed på den svenska arbetsmarknaden. NBK utfärdar rekommendationer medan aktiemarknadsnämnden främst verkar genom uttalanden. Rekommendationer från NBK och uttalanden från aktiemarknadsnämnden finns samlade i Börs- & Värdepapper 1999 – FAR:s regelsamling II. Häre finns även Finansinspektionens föreskrifter om Stockholmsbörsens regelverk.⁹¹ Se även Finansinspektionens föreskrifter om disciplinnämnd för börser (FFFS 1998:16) och föreskrifter om marknadsövervakning vid börser, auktoriserade marknadsplatser och värdepappersinstitut (FFFS 1998:17).

Det finns ett flertal nationella aktiemarknader. Den amerikanska aktiemarknaden är störst, följd av japans och sedan Storbritanniens. Under de senaste åren har vi sett en ökning av bolag som noterat sig i börser i andra länder. Flera svenska företag är idag registrerade på utländska börser, främst i London och New York. Någon internationell aktiemarknad finns ännu inte, men utvecklingen går till en koncentration av handeln till några nationella aktiemarknader. New Yorks, Tokyos och Londons aktiemarknader är idag de mest dominerande och det är främst dit handeln centreras idag.⁹²

3.3.4 Köpare/säljare

Köparen/säljaren kan vara både privatpersoner eller företag. Jag har dock valt att begränsa mig till privatpersoner. Införandet av aktiehandeln på Internet har bidragit till att kunderna blivit mer aktiva. De kan numera själv utföra sina aktieaffärer utan hjälp av aktiemäklare. Detta har säkerligen ökat intresset för aktiehandeln hos många. Man har också sett en otrolig ökning av aktiehandeln. Det medför dock även större risker för konsumenterna. Läs mer om detta i avsnittet om ansvar.

Kundens främsta uppgift är att utge ersättning, arvode, till aktiemäklaren för det utförda arbetet. Enligt 45 § Köplagen skall detta arvode vara skäligt i förhållande till omständigheterna.⁹³ Ersättningen utgår till aktiemäklaren i form av courtage. Om aktiemäklarens kund är köpare i avtalet, är säljaren aktiemäklarens motpart, eftersom aktiemäklaren handlar för kundens räkning men i eget namn.

3.4 Mellanmanssituationen

Aktiehandel innebär ofta ett trepartsförhållande; säljaren, köparen och aktiemäklaren. Aktiemäklaren intar en ställning som mellanman. Den

---

⁹¹ Afrell, Lars, Kommentar till Lag (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, Karnov 1999/2000:IV – Fakta info direkt, sid. 1

⁹² Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 38.

⁹³ Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt 1:a häftet 3:e uppl. Stockholm 1993, sid. 224.

mellanmanstyp som förefaller mest vanlig vid aktiehandel är kommissionär.⁹⁴ Därför kan det ibland vara felaktigt att de kallas just *aktiemäklare*. Att använda benämningen mäklare kan vara felaktigt eftersom en mäklares uppgift endast är att sammanföra köpare och säljare med varandra (jämför fastighetsmäklare).

3.4.1 Kommissionshandel

Kommissionshandel är en vanlig typ av handel för kundens räkning på finansmarknaden i Sverige. Värdepappersinstituten agerar mellanhand (kommissionär) och sluter avtal i eget namn men för sin kunds, huvudmannens (kommittentens) räkning med tredje man. Tredje man är den motpart med vilken avtal sluts.

En Kommissionär handlar, liksom fullmäktigen⁹⁵, för huvudmannens räkning. Den stora skillnaden är att han gör det i eget namn, vilket innebär att han blir skyldig för avtalets fullgörande mot tredje man. Kommissionären blir alltså avtalspart. Genom att lägga till ”enligt fullmakt” vid namnunderskriften kan kommissionären göra tredje man uppmärksam på att han handlar i ”annans namn” och därmed undgå sådant ansvar. LVR är den lag som behandlar värdepappersinstitutionernas verksamhet. Lagen behandlar dock inte kommissionshandel, utan hänvisar till Lagen (1914:45) om kommissionshandel, Kommissionslagen.⁹⁶ Enligt huvudregeln i Kommissionslagen 56 § får tredje man inte rikta krav mot någon annan än kommissionären. I 56a § i samma lag finns dock en specialbestämmelse för konsumenter som stadgar att konsumenten har rätt att rikta krav mot kommittenten, om denne är näringsidkare, om kommissionären är på obestånd. Specialbestämmelsen är en anpassning efter Konsumentköplagen⁹⁷ 46 §. För att fastställa om kommissionären handlar

---

⁹⁴ På en avräkningsnota från t.ex. SEB står det så här: ”Enligt uppdrag har vi i kommission för er räkning sålt nedanstående värdepapper”. Detta är ett vanligt tillvägagångssätt vid aktiehandel.

⁹⁵ Fullmäktige har fullmakt att handla och sluta avtal i huvudmannens namn och på hans vägnar, vilket innebär att båda parter blir bundna vid ett anbud då fullmäktigen tagit emot accepten. Fullmakten är ett bevis på att huvudmannen tar på sig ansvaret för de rättshandlingar fullmäktigen gör i hans namn. Fullmakten kan vara skild från uppdraget. Trots att fullmäktigen inte är avtalspart kan han/hon bli ersättningsskyldig. Det krävs att fullmäktigen gör klart för tredje man att han uppträder som representant för en huvudman för att han inte skall bli bunden av avtalet. (AvtL 10 § 1 st ”i fullmaktsgivarens namn”). Han behöver dock ej uppge namnet på den han representerar. Om det är oklart om fullmäktigen uppgett att han är representant eller inte presumeras, i de flesta fall, att han handlat för eget namn. För att huvudmannen skall bli bunden måste fullmäktigen hålla sig inom gränserna för sin behörighet (HB 18 kap. 2 §). Fullmäktigen kan bli ersättningsskyldig även om både fullmäktig och huvudman anses obundna av avtalet (AvtL 25 § 1 st.). Se Tiberg, Hugo och Dotevall, Rolf, Mellanmansrätt, 9:e upplagan, Stockholm 1999, sid. 42 ff.

⁹⁶ De bestämmelser som reglerar kommission gentemot tredje man finns i Kommissionslagen. De allmänna reglerna i HB⁹⁶ 18 kap. är tillämpliga vid förhållandet mellan kommissionären och huvudmannen (kommittenten).⁹⁶

⁹⁷ Konsumentköplag (1990:932).

”för annans räkning” kan man titta på vem som bär den ekonomiska risken. En kommissionär bär inte den ekonomiska risken. Det finns olika former av kommission. Vid inköpskommission åtar en mellanman sig att köpa en vara för huvudmannens räkning i eget namn, medan mellanmannen vid en försäljningskommission åtar sig att sälja en vara för säljarens räkning men i eget namn.

Enligt Kommissionslagen skall ett värdepappersinstitut alltid agera för kundens bästa vilket innebär att värdepappersinstitutet har en lojalitetsplikt mot sina kunder (huvudmän) vid kommission.⁹⁸

Grundavtalet vid kommission är ett kommissionsavtal mellan värdepappersinstitutet och kunden. Vid en jämförelse med en fullmäktige som träffar avtal kan konstateras att fullmäktige träffar avtal i sin huvudmans namn och för dennes räkning. Vid en kommissionsaffär vet motparten aldrig vem som är kommissionärens huvudman. På avräkningsnotan som kunden får står det ofta att affären skett ”i kommission”.⁹⁹ Alternativt står det att affären skett ”i fast räkning” som innebär att affären, i sådana fall, genomförts genom självinträde av värdepappersinstitutet. Det senare alternativet är dock relativt ovanligt. Regler om sådant självinträde finns i Kommissionslagen 40-45 §§ . Vid Kommissionshandel övergår äganderätten till det gods som kommissionären innehar för försäljning från kommittenten (huvudmannen) direkt till tredje man, enligt Kommissionslagen 53 § . Samma sak gäller vid köp, där äganderätten övergår direkt till kommissionärens huvudman från säljaren. Kunden får på detta vis skydd mot kommissionärens borgenärer vid en framtida tvist genom att kunden får separationsrätt till godset.¹⁰⁰

3.4.2 Mäklarverksamhet

Mäklaren är en slags kontaktperson vars uppdrag består i att sammanföra parter och då detta leder till avtal har mäklaren rätt till provision. Beroende på förhållandena kan mäklaren uppträda som bud, fullmäktig eller kommissionär. Mäklaren är självständig. Om en mäklare är varaktigt bunden till en huvudman är han istället att anse som en agent.¹⁰¹

Förmedling av finansiella tjänster, mäklarverksamhet, består i att förmedla kontakt mellan köpare och säljare av finansiella instrument. För sådan

---

⁹⁸ I NJA II 1914 s. 177 sägs bl.a. att kommittentens (huvudmannens/kundens) intressen alltid skall gå i första hand.

⁹⁹ På en avräkningsnota från t.ex. SEB står det så här: ”Enligt uppdrag har vi i kommission för er räkning sålt nedanstående värdepapper”. Detta är ett vanligt tillvägagångssätt vid aktiehandel. Här ser man tydligt att åtgärden sker för kundens räkning, men av aktiemäklaren i kommission.

¹⁰⁰ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 83-84 samt sid. 181-183.

¹⁰¹ Tiberg, Hugo och Dotevall, Rolf, Mellanmansrätt, 9:e upplagan, Stockholm 1999, sid. 141 f.

förmedlingsverksamhet krävs tillstånd. En förmedlare, mäklare, fungerar som en ”kontrollänk” mellan två parter som har för avsikt att göra affärer med varandra. En mäklare disponerar, i likhet med kommissionären, inte själv över de finansiella instrumenten som han förmedlar och utsätter sig därmed inte för några risker för ändrade kurser. Stora investerare vill ibland inte visa övriga aktörer på marknaden vilka affärer man avser att göra, eftersom det kan påverka aktiekurserna på ett negativt sätt. Vid sådana situationer kan investeraren ge en eller flera mäklare i uppdrag att skaffa fram köpare eller säljare. Detta sker ofta vid t.ex. uppköpserbjudande. Kursen stiger dock ändå efter erbjudandet offentliggjorts, men trots vetskapen o detta innebär inte förfarandet något insiderbrott enligt Insiderlagen (1990:1342) 7 § 4 st.¹⁰²

---

¹⁰² Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 183-184

4 Avtalet mellan aktiemäklare och kund

4.1 Allmänt

Vid aktiehandel över Internet upprättas ett skriftligt avtal mellan aktiemäklaren och kunden när kunden köper tjänsten av aktiemäklaren. Dessutom sluts ett avtal varje gång man handlar aktier på Internet. Endast det förstnämnda avtalet kommer att behandlas i detta avsnitt. Efter att ha tittat på ett par olika sådana avtal kan jag konstatera att de, innehållsmässigt, ser ungefär likadana ut. Jag har valt ut två typiska avtal att stå som exempel för hur aktieavtalen för aktiehandel över Internet ser ut.

Jag har främst tittat på avtalen från TeleTrade Solutions AB (TeleTrade) som blev bästa Internetmäklare i Sverige 1999¹⁰³ och SEB:s Villkor för Internetkontoret för privatpersoner¹⁰⁴. Slutsatserna av mina iakttagelser presenteras nedan. De avtal jag har tittat på gäller för privatpersoner. Avtalen med företag kan säkert se annorlunda ut. Jag kan tänka mig att ett större företag har en viss möjlighet att styra avtalet mer åt sitt håll än vad en konsument kan.¹⁰⁵

4.2 Standardavtal

Det snabba tempot i näringslivet har bidragit till att det blir allt vanligare med standardiserade avtal. Numera föreligger avtalsinnehållet vanligtvis antingen helt eller delvis i standardiserad form redan innan avtalsförhandlingarna påbörjats. Det blir allt ovanligare att parter förhandlar fram avtalsinnehållets alla detaljer. Även försäljning via Internet sker vanligtvis genom standardiserad procedurer.¹⁰⁶

Standardavtal används för att kunna sluta avtal på ett enkelt och effektivt sätt med många kunder på samma villkor. Standardavtalen upprättas

---

¹⁰³ Privata affärer nr 10 1999,

www.privataaffarer.se/showArticle.asp?str.Type=news&intID=2268

¹⁰⁴ SEB:s Villkor för Internetkontoret för privatpersoner upprättat juni 1998 är svårt att få tag på. Det går inte att finna på SEB:s hemsida, utan måste skickas efter. Man får naturligtvis avtalet om man blir kund i SEB:s Internetkontor.

¹⁰⁵ För att se TeleTrades avtal gå in på deras hemsida, www.teletrade.se, gå sedan in på "kundtjänst", avtalet finns sedan under "avtal och handlingar". För att se SEB:s avtal måste man antingen registrera sig som kund då man får dem eller skicka efter dem från kundtjänsten. Negativt att de inte har avtalen tillgängliga på hemsidan, tycker jag.

¹⁰⁶ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 113 f.

vanligtvis av näringsidkarna som är den starkare parten i avtalsförhållandet, vilket innebär att avtalsinnehållet ofta blir till förmån för dem.

De avtal som förekommer vid aktiehandel över Internet är vanligtvis standardavtal. Standardavtal definieras av Ulf Bernitz som ”sådana avtal, som helt eller delvis ingås enligt i förväg upprättade standardiserade villkor avsedda att tillämpas likartat i ett större antal konkreta avtalssituationer av viss art, i vilka åtminstone den ena avtalsparten växlar”¹⁰⁷ Det finns dock ingen legal definition av standardavtal. Rent språkligt betyder det att avtalet är standardiserat och innebär att samma avtal kan användas vid flera avtalssituationer. Med termen standardavtal avser man dock vanligen standardiserade avtalsvillkor som används för olika typiska avtalssituationer.¹⁰⁸

En fördel med standardavtal är, enligt min mening, att de vanligtvis utformas av jurister, vilket gör att de blir klara och tydliga och utan juridiska felaktigheter. Avtalen kan också användas under längre perioder vilket bidrar till en förutsägbarhet vid en eventuell tolkning av avtalet. Nackdelen med standardavtal kan, som nämndes ovan, vara att de ofta utformas till fördel för näringsidkaren som ändå är den starkare avtalsparten. Dessutom kan standardavtal ibland vara svåra att förstå vilket kan resultera i att fel avtal används för fel situationer.

4.3 SEB:s och TeleTrades avtal

TeleTrades och SEB:s avtal är ensidigt upprättade standardavtal med många friskrivningar. Avtalen lägger en stor ansvarsbörda på konsumenten. Frågan är om ansvarsbördan kan anses för tung. Jag anser att den är det. Konsumenten har inte tillräckligt kunnande för att kräva en ändring och så länge ingen kräver förändringar kommer bolagen naturligtvis att friskriva sig från så mycket ansvar som möjligt. En bedömning får göras för varje avtal, naturligtvis. Om avtalsvillkoren anses oskäligen kan de åsidosättas enligt Avtalslagen 36 § (Se mer om avtalslagen tillämpning i avsnittet om tillämpliga regler).

Ofta innehåller standardavtalen bestämmelser om hur omständigheter och förändringar som uppkommit efter avtalets ingående skall bedömas. En sådan bestämmelse kan, i vissa fall, ligga på gränsen för vad som är tillåtet enligt Avtalslagen 36 § , vilket kan resultera i att en sådan bestämmelse vid en framtida tvist antingen jämkas eller lämnas utan avseende med stöd av Avtalslagen 36 § . Man kan anse att bolagen har rätt att göra de här friskrivningarna eftersom de, i många fall, inte kan kontrollera felen. Vid

---

¹⁰⁷ Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, 6:e uppl., Stockholm 1996 sid. 12

¹⁰⁸ Ramberg, Jan, Standardavtal med kommentar till 1994 års avtalsvillkorlag. Supplement till allmän avtalsrätt, Stockholm 1995, sid. 7.

t.ex. driftsfel har Allmänna reklamationsnämnden ansett att bolagets friskrivningar inte skall anses som oskäliga enligt Avtalslagen 36 §.¹⁰⁹

Aktiemäklarna utnyttjar det faktum att rättsläget är oklart och fortsätter att utforma sina avtal på detta vis tills rättsläget ändras. Rådande hårda konkurrens mellan aktiemäklarna gör att avtalet ändå blir överkomliga för konsumenten och de förbättras hela tiden.

4.3.1 Rätt att avbryta avtalet

TeleTrade har i sina allmänna bestämmelser infört en rätt för bolagen att avbryta avtal.¹¹⁰ SEB har en liknande bestämmelse som ger båda parter en uppsägningstid om 30 dagar. Banken har dessutom rätt att säga upp avtalet omedelbart under vissa särskilda förutsättningar, t.ex. om kunden inte fullgör sina åtaganden enligt avtalet eller om det finns skälig anledning att anta att kunden inte kommer att fullgöra dessa åtaganden.¹¹¹

4.3.2 Ansvarsbegränsningar

Samtliga avtal som finns på marknaden idag, inklusive TeleTrades och SEB:s avtal bygger mer eller mindre på Svenska fondhandlareföreningens rekommendationer för banker respektive värdepappersbolag. De har arbetat fram ett rekommendationsavtal. Deras förslag på ansvarsbegränsningar ser ut på följande sätt¹¹²:

”8. BEGRÄNSNING AV BANKENS ANSVAR

Banken är inte ansvarig för skada som beror av svenskt eller utländskt lagbud, svensk eller utländsk myndighetsåtgärd, krigshändelse, strejk, blockad, bojkott, lockout eller annan liknande omständighet. Förbehållet i fråga om strejk, blockad, bojkott och lockout gäller även om Banken själv är föremål för eller vidtar sådan konfliktåtgärd.

Skada som uppkommit i andra fall skall inte ersättas av Banken, om den varit normalt aktsam.

Banken svarar inte för skada som orsakats av - svensk eller utländsk - börs eller annan marknadsplats, depåförande institut, central värdepappersförvarare, clearingorganisation, eller andra som tillhandahåller motsvarande tjänster, och inte heller av uppdragstagare som Banken med tillbörlig omsorg anlitat eller som anvisats av Kunden. Banken svarar inte för skada som uppkommer för Kunden eller annan med anledning av

¹⁰⁹ Se Mål från Allmänna reklamationsnämnden ARN 1997-4042, <www.arn.se>

¹¹⁰ Se punkten 11 i TeleTrades Allmänna bestämmelser för Depå/kontoavtal.

¹¹¹ Se mer i SEB Villkor för Internetkontoret för privatpersoner § 14 Avtalstid och uppsägning.

¹¹² Detta rekommendationsavtal finns på Svenska fondhandlareföreningens hemsida, <www.fondhandlarna.se>. Se särskilt under rubriken ”regler”.

förfogandeinskränkning som kan komma att tillämpas mot Banken beträffande finansiella instrument.

Banken ansvarar inte i något fall för indirekt skada.

Föreligger hinder för Banken, på grund av omständighet som anges i första stycket, att helt eller delvis utföra åtgärd enligt dessa Allmänna bestämmelser eller köp- eller säljuppdrag avseende finansiella instrument får åtgärd uppskjutas till dess hindret har upphört. Om Banken till följd av sådan omständighet är förhindrad att verkställa eller ta emot betalning/ leverans, skall Banken respektive Kunden inte vara skyldig att erlagga ränta.

Vad ovan sagts gäller i den mån inte annat följer av lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument.”

I praktiken friskriver de flesta aktiemäklare sig från mycket ansvar i avtalet med kunden. TeleTrade är, enligt sina avtal inte ansvariga för någon skada som beror på svenskt eller utländskt lagbud, svensk eller utländsk myndighetsåtgärd, strejk, krigshändelse, bojkott eller annan liknande omständighet som bolaget inte kan rå över. Därutöver ersätter bolaget inte skada som uppkommit i andra fall om bolaget varit normalt aktsamma. Bolaget ansvarar heller aldrig för indirekt skada. Vidare ansvarar TeleTrade inte för avbrott i tillgängligheten till bolagets tjänster eller för skada som uppkommit p.g.a. fel eller brister i tele-, data- eller annan kommunikationsförbindelse. Dessutom begränsar TeleTrade sitt ansvar för andra omständigheter som ligger utanför bolagets kontroll.¹¹³ SEB:s friskrivningar ser ut på ungefär samma sätt. Även SEB friskriver sig på ett liknande sätt från fel som inte ligger inom deras kontroll om de varit normalt aktsamma.¹¹⁴

Frågan är hur långt aktiemäklarna egentligen kan friskriva sig. Klart är att man aldrig kan friskriva sig från sin egen oaktsamhet. I praxis tolkas sådana här friskrivningsklausuler i ensidigt upprättade standardavtal till nackdel för den part som upprättat avtalet (jämför med oklarhetsregeln i avsnittet om tillämpliga regler).¹¹⁵ En alltför långtgående friskrivning borde kunna lämnas utan beaktande av domstolarna med hänvisning till Avtalslagen 36 §. Det finns också en rättsprincip som innebär att man inte kan friskriva sig från ansvar för skada som uppkommit genom att man handlat vårdslöst eller grovt vårdslöst.¹¹⁶

Jag skulle tro att en total friskrivning från allt ansvar vid t.ex. driftsavbrott skulle vara en alltför långtgående friskrivning. Det är dock förståeligt att bolagen inte kan ta på sig allt ansvar för sådana fel. Det vore orimligt.

---

¹¹³ Se punkten G10 i TeleTrades Allmänna bestämmelser för depå-/kontoavtal, <www.Teletrade.se>

¹¹⁴ Se 13 § Begränsningar i bankens åtaganden i SEB Villkor för Internetkontoret för privatpersoner

¹¹⁵ Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, 6:e uppl., Stockholm 1996, sid. 52f.

¹¹⁶ Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, 6:e uppl., Stockholm 1996, sid. 52f.

Tekniken är tyvärr ännu ej helt säker och fel såsom driftavbrott inträffar fortfarande utan att det är aktiemäklarens fel. Felen kan bero på mängder av orsaker men så länge de inte kan hänföras till bolaget och bolaget har uppträtt med normal aktsamhet är det inte rimligt att lägga ansvaret på dem. I framtiden skulle det dock kunna bli annorlunda. Eftersom det ännu inte finns helt säkra datasystem torde driftsavbrott dock vara att anse som force majeure, en händelse som man inte kan råda över. Som en konsumentvänlig service skulle företaget dock kunna upplysa konsumenterna om de eventuella risker som finns. Kunderna är då medvetna om detta redan när de ingår avtalet. En friskrivning från driftsavbrott som ligger inom bolagets kontroll borde vara meningslös eftersom den skulle anses oskälig efter en prövning enligt Avtalslagen 36 § och därmed lämnas utan avseende vid en framtida tvist.

4.4 Tolkning av standardavtal

Vid handel med användande av standardavtal föreligger en särskild risk för att avtalet innehåller oväntade eller tyngande avtalsvillkor. Därför är det viktigt att det finns möjligheter att natingen tolkningsvis fastställa ett rimligt avtalsinnehåll eller att genom Avtalslagens 36 § jämka eller åsidosätta sådana villkor. Genom marknadsrättsliga korrektiv kan oacceptabla marknadsvillkor också tvingas bort från marknaden. Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, AVLK. Hade detta syfte då den infördes 1971. Konsumentombudsmannen, KO, skulle, enligt AVKL, följa utvecklingen på marknaden och påtala missförhållanden. Därefter förhandlade KO med näringsidkaren för att ändra avtalsvillkoren och fungerade inte det tog KO upp ärendet till Marknadsdomstolen, MD. MD prövade om avtalsvillkoret kunde anses oskäligt mot konsumenter och i sådana fall kunde näringsidkaren förbjudas att, i framtiden, använda sig av samma avtalsvillkor. Alternativt kan KO utfärda förbudsföreläggande som gäller som MD:s förbud om det godkänns av näringsidkaren. Den här marknadsrättsliga metod finns fortfarande kvar i den nya AVLK, som kom 1994¹¹⁷ och som bygger på ett EG-direktiv (93/13/EEG).¹¹⁸

4.4.1 Tolkningsmetoder

Oklarheter kan ibland uppkomma om vad som egentligen har avtalats mellan två parter. För att komma fram till det kan man göra en avtalstolkning. Det finns flera olika tolkningsmetoder och alla kommer inte att behandlas här.¹¹⁹ Tolkning av avtal skall ske på ett rimligt och förnuftigt sätt med hänsyn till vad parterna åsyftat (partsavsikten) och vad som kan

---

¹¹⁷ Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

¹¹⁸ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 122.

¹¹⁹ För mer information se t.ex. Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 123 ff. eller Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt II, 4:e uppl., Lund 1996, sid. 44 ff.

anses vara ett rimligt avtalsinnehåll i den situationen. En renodlad bokstavstolkning är numera mycket ovanlig att använda sig utav.¹²⁰ Den gemensamma partsavsikten gäller som avtalets innehåll även om avtalet är oklart eller felaktigt i förhållande till partsavsikten. Vid tolkning av standardavtal kan det vara svårt att fastställa någon gemensam partsvilja eftersom de ensidigt upprättade standardavtalsvillkoren vanligtvis inte diskuterats av parterna. Avtalsstolkning sker därför bl.a. genom att titta på avtalets syfte, sedvänja m.m.¹²¹ Två viktiga tolkningsregler i svensk rätt är Förutsättningsläran och Oklarhetsregeln.

4.4.1.1 Förutsättningsläran

Som ett komplement till Avtalslagens ogiltighetsregler finns den s.k. förutsättningsläran. Det är en självständig rättsprincip som är tillämplig på vissa fall som faller utanför Avtalslagens tillämpningsområde, t.ex. oreglerad motivvillfarelse¹²² eller oförutsedda förhållanden (bristande förutsättningar). Förutsättningsläran fungerar som en möjlighet för avtalsparter att komma ifrån ett avtal på grund av okända eller oförutsedda omständigheter i större utsträckning än vad som är möjligt enligt Avtalslagens ogiltighetsregler.¹²³ Det är dock endast en utfyllande regel, vilket innebär att när en fråga har reglerats i avtalet kan förutsättningsläran inte tillämpas.¹²⁴ En förutsättning är för handen om det förelegat eller inträffat något som avgivaren inte känt till eller förutsett. Det är en ”lära om verkan av okunnighet och misstag samt ändrade förhållanden”.¹²⁵

Tre rekvisit skall vara uppfyllda för att förutsättningsläran skall vara tillämplig:

- Väsentlighetsrekvisitet innebär att förutsättningen skall ha varit avgörande för avgivarens beslut att ingå avtalet. Här görs ett hypotetiskt test för att avgöra om avgivaren ingått avtalet på samma villkor om han/hon känt till omständigheterna.
- Synbarhetsrekvisitet innebär att mottagaren måste ha insett eller bort inse att denna förutsättning förelegat samt att den var väsentlig för avgivarens ingående av avtalet.
- Godtrosrekvisitet. Avgivaren får inte ha känt till att förutsättningen var felaktig.¹²⁶

När förutsättningsläran tillämpas blir rättsföljden vanligtvis att avtalet förklaras överksam. I vissa fall kan jämkningar av förpliktelser bli aktuella,

---

¹²⁰ Malmström och Agell, Civilrätt, 16:e uppl., Malmö 1999, sid. 93

¹²¹ Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, 6:e uppl., Stockholm 1996 sid. 47

¹²² Adlercreutz skriver att motivvillfarelse är fel i omständighet som varit förutsättning för den rättshandling som företagits. Se Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt I, 11:e uppl., Lund 2000, sid. 270.

¹²³ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 152.

¹²⁴ Lehrberg, Bert, Förutsättningsläran, Uppsala 1989, sid. 120.

¹²⁵ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid.

¹²⁶ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 154-157.

men inte i lika stor utsträckning som vid tillämpningen av Avtalslagen 36 § . Tillämpningen av förutsättningsläran kan dock aldrig grundlägga en ny förpliktelse eller en jämkning uppåt. Normalt sett kan inte heller skadestånd utdömas till det positiva kontraktsintresset.¹²⁷

Förutsättningslärans tvistlösningsmetod skulle kunna tillämpas vid aktiehandel över Internet, såväl som vid annan handel. Problemet med denna typ av handel är att de avtal som föreligger vanligtvis reglerar de omständigheter som annars skulle kunna angripas av förutsättningsläran.¹²⁸

4.4.1.2 Oklarhetsregeln

Även oklarhetsregeln kan ses som ett slags komplement till avtalslagen. Oklarhetsregeln har traditionellt ansetts innebära att ett kontrakt eller en viljeförklaring i tveksamma fall skall tolkas till nackdel för den som utformat texten eller infört den i avtalet. Idag kan man sammanfattningsvis säga att oklarhetsregeln innebär att ”tolkningen sker till nackdel för den part som haft skuld till en oklarhet eller haft bäst möjlighet att avvärja oklarheten”.¹²⁹ Vid vissa typer av avtal ställs särskilt höga krav på tydlighet, t.ex. vid särskilt tyngande eller överraskande avtalsklausuler. I konsumentförhållanden ställs högre krav på näringsidkaren när han utformar avtalet. Detta gäller särskilt när avtalet har en stor ekonomisk betydelse för konsumenten, vilket det ofta har vid aktiehandel.¹³⁰

En variant av oklarhetsregeln finns i lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, Avtalsvillkorlagen 10 § . Regeln innebär att ett avtalsvillkors innehåll som är oklart och inte har varit föremål för individuell förhandling skall tolkas till konsumentens fördel i en tvist mellan konsumenten och näringsidkaren.¹³¹

4.5 Jämkning av standardavtal

Avtalslagen är dispositiv med undantag för dess regler om rättshandlingars ogiltighet. Avtalslagen 36 § är en paragraf av mycket stor betydelse vid oskäligen avtalsvillkor. Syftet med denna bestämmelse är att ge domstolarna en möjlighet att ingripa i avtalsförhållanden om det anses nödvändigt. Behovet av att skydda konsumenten betonas.¹³² Paragrafen ger domstolarna en möjlighet att jämka eller lämna utan avseende ett avtalsvillkor som är otillbörligt eller om förhållandena har ändrats så drastiskt att

---

¹²⁷ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 163-165.

¹²⁸ Se t.ex. SEB Villkor för privatpersoner, § 5 , där banken ger sig själva rätt att ändra i avtalet.

¹²⁹ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 116.

¹³⁰ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 125ff.

¹³¹ Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 117.

¹³² Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område mm. Sid. 25.

förutsättningarna för avtalet inte längre föreligger.¹³³ Vid tillämpning av Avtalslagen 36 § görs en helhetsbedömning.¹³⁴ Vid aktiehandel är det vanligt att förhållanden ändras t.ex. att kurserna ändras. Detta kan dock inte ligga till grund för jämkning av avtalen som ligger till grund för aktieköpen. Vid jämkning av sådana här avtal får man se till avtalsinnehållet och förhållandena som förelåg vid avtalsslutet. Avtalsvillkorslagen är en lag som också går att använda för att jämka oskäligen avtalsvillkor. Se mer om den lagen i avsnittet om tillämpliga regler.

---

¹³³ Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt 1:a häftet 3:e uppl. Stockholm 1996, sid. 228.

¹³⁴ Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område mm. Sid. 111.

5 Problem med aktiehandeln på Internet

5.1 Realtid

Vid aktiehandel över Internet dyker det upp ett flertal problem. Många av problemen finns det ännu inga lösningar på och det pågår mycket utvecklingsarbete för att problemen skall kunna lösas. Ett av problemen med aktiehandel på Internet är problemet med realtid. Aktiemarknaden är sällan stillastående vilket innebär att priset för en aktie för tio minuter i nutiden kan vara mycket missvisande. SAX är ett realtidssystem där nya ändringar hela tiden noteras. Som kund har man inte alltid tillgång till detta realtidssystem. Att få realtidsinformation kan innebära en extra kostnad, eftersom en stor del av intäkterna går till svenska börsen. Snabb information är värdefull. Extrakostnaden innebär att stora investerare gynnas framför småsparare som kanske inte har råd att betala extraavgiften. De kurser som finns att läsa på t.ex. Texttv och Internet har en fördröjning på noll till femton minuter. Det faktum att aktiekurserna förändras så snabbt gör att man inte alltid får en aktie till den kurs som gällde när man lade in ordern, vilket är ett problem. Det är kunden själv som ansvarar för att uppdatera sin information. Idag erbjuder dock många av nätmäklarna ekonominyheter i realtid och aktiekurser med en minuts fördröjning till sina kunder. Konkurrensen tvingar aktiemäklarna att hålla en hög kvalitet på sina tjänster.¹³⁵

5.1.1 Lösningar till problemen med realtid

Det finns ännu inga direkta lösningar med problemet med realtid. Den enda lösningen jag skulle kunna tänka mig är, naturligtvis, att alla ges möjlighet att få sådan information.

För att till viss del undvika problem med realtid finns det möjligheter för kunden att begränsa sin order genom att koppla villkor till den. De vanligaste villkoren är ”bäst möjlig”, ”prislimitering” samt ”tidslimitering”. Villkoret ”bäst möjlig” innebär att affären sker till den betalkurs som gäller när avtalsslutet sker. Ordern följer automatiskt med den nya kursen om betalkursen skulle ändras. Detta villkor gäller bara för småorder. ”Prislimitering” innebär att man sätter ett tak vid den maxsumman man kan tänka sig att köpa för eller en minimigräns för den lägsta summan man kan tänka sig att sälja för. Detta fungerar som en slags garanti för kunden. Med

---

¹³⁵ EKI Indek, sid.7 <<http://i92urbfr.island.liu.se/eisfk/arbetet.html>>

”Tidslimitering” specificerar man hur länge en viss order skall gälla.¹³⁶ Villkoren är egentligen ingen direkt lösning på realtidsproblemet, utan fungerar mer som en säkerhet för kunden. Problemet karstår och en lösning skulle innebära en möjlighet för alla kunder att få information om aktiemarknaden i realtid.

5.2 Kapacitet

Även med tillgång till realtidsinformation kan man råka ut för förseningar på grund av sviktande kapacitet på nätet. En studie från februari 2000 visar t.ex. att det främst är småsparare och mindre företag som bidrar till det ökade antalet aktieaffärer via Internet. Stora investerare litar inte på nätmäklarnas kapacitet att kunna sälja tillräckligt snabbt i ett krisläge och väljer istället att själva utföra sina aktieaffärer¹³⁷ Anstormningen av kunder på Internet har dock varit stor och har i vissa fall orsakat datastopp. Detta kan leda till att affärer försenas eller inte blir avslutade alls. Problemet realiserades för många när H&M-aktien rasade förra året. Många försökte sälja sina aktier, men lyckades inte eftersom systemen på vissa håll nästan helt kollapsade. F Ett relativt nytt exempel är fredagen den 27 maj i år då det var problem på SEB: Internetkontor. Så här såg det ut när man loggade in för att utföra sina aktieaffärer:

”Tjänsten är tillfälligt stängd.

Tekniskt fel.

Förlåt oss att det krånglar.

Vi ber om överseende men vi har problem med tekniken för närvarande.

Du kan därför inte utföra dina bankärenden på Internet just nu.

Vi arbetar hårt på att lösa problemet och hoppas att snart kunna vara tillgängliga igen.”¹³⁸

Ingenting stod om alternativa lösningar för de som ville utföra sina aktieaffärer snabbt. Alternativet att ringa finns alltid, men det är inte alltid man kommer fram. Det stod ingenting om att SEB skulle ersätta eventuella skador. I Sydsvenskan stod det dock alldeles nyligen att flertalet större banker och värdepappersinstitut skulle ersätta sina kunder vid eventuella förluster p.g.a. bristande datakapacitet hos dem. Efter min redovisning för två av avtalen på marknaden framgick att aktiemäklarföretagen ofta friskriver sig från sådana fel. Om detta nu får en ändring är det ett mycket

---

¹³⁶ Aktieaffärer och flöden – en överblick, sid. 3-4,

<<http://w3.adb.gu.se/~s96tony/floden.htm>> Se även Axelsson, Börje och Karlsson, Ingvar, Aktiekunskap, 4:e omarbetade uppl., Stockholm 1984 sid. 56.

¹³⁷ svt.se/nyheter 17 februari 2000, <<http://www.svt.se/nyheter/2000/ooo217/106.html>>

¹³⁸ Hämtat från deras hemsida efter inloggning på deras Internetbank den 27/5-2001.

positivt steg för kunder som handlar aktier över Internet. Det återstår att se om de verkligen tar på sig sådant ansvar.¹³⁹

5.2.1 Lösningar till kapacitetsproblemen

Än så länge verkar det inte finnas några direkta lösningar på kapacitetsproblemet. I praktiken fungerar det idag på det viset att aktiemäklarna friskriver sig från fel p.g.a. bristande kapacitet.¹⁴⁰ Klausulerna är positiva genom att de klargör rättsläget, men för sin egen skull borde konsumenterna läsa igenom de finstilla avtalen innan de skriver på och informera sig om vilket ansvar aktiemäklaren tar på sig vid bristande kapacitet. Jag vill inte lägga ansvaret på konsumenterna, men verkligheten har sett ut som att det är de som får lida vid sådana här fel. Om det är sant att företagen numera kommer att ersätta kunder som förlorar pengar vid sådana här datakrångel tar företagen på sig ett mycket stort ansvar.

Styrelsen för en verksamhet ansvarar för verksamheten och skall kontrollera riskerna i verksamheten, enligt Finansinspektionens allmänna råd.¹⁴¹ Vissa krav på de finansiella företag som erbjuder tjänster via Internet finns också i Finansinspektionens promemoria 1997-12-10. Där ställs krav på bl.a. relevanta säkerhetslösningar och avbrottsberedskapslösningar samt en alternativ kontaktmöjlighet för kunderna om datasystemet inte fungerar. I praktiken innebär det att de flesta aktiemäklare erbjuder sina tjänster både över Internet och telefon. Det kan dock ändå bli problem vid datakrångel eftersom telefonerna då blir svåra att komma fram på när många ringer samtidigt. Det finns ingen lösning på detta senare problem, utan kunden får helt enkelt vänta tills telefonlinjen blir ledig.

Den höga konkurrensen kan komma att bidra till en lösning av kapacitetsproblemet. Genom att man, som konsument, kan kräva mer kommer de sämre aktiemäklarna att slås ut av de bättre. På så vis kan problemet lösa sig självt genom att aktiemäklarna tvingas att bli bättre och ta på sig mer ansvar för att inte konkurreras ut. Dessutom kan utvecklingen, om den fortsätter att gå framåt, resultera i att datasystem med bättre kapacitet skapas och att det därmed blir mindre problem.

5.2.2 Ansvar

---

¹³⁹ Andersson, Elisabeth, Banker ersätter kunder vid misstag, Sydsvenskan, 10 maj 2001, sid. A14.

¹⁴⁰ Telefonintervju med Peter Svan, jurist på SEB i Stockholm. Se även avsnittet om avtalet och ansvarsbegränsningar.

¹⁴¹ Finansinspektionens allmänna råd om styrning, intern information och intern kontroll inom kredit- och värdepappersinstitut samt i fondbolag, FFFS 1999:12.

5.2.2.1 Aktiemäklarens ansvar

Internet har inneburit att privatpersoner i större utsträckning utför sina aktieaffärer på egen hand, d.v.s. utan aktiemäklare. Aktiemäklarens roll har därmed minskat och deras uppgifter består idag till stor del av att upprätta lätthanterliga system vari kunderna själva kan utföra sina aktieaffärer. Aktiemäklarnas minskade roll har resulterat i mindre ansvar på dem och större ansvar på kunderna.

Ett mål som kom upp till Allmänna reklamationsnämnden 1997 handlade om ett kapitalförvaltningsbolag som erbjudit sina kunder möjlighet att utföra aktiehandel via Internet.¹⁴² I fallet var det fråga om bolaget var ersättningsskyldigt för skada efter avbrott i förbindelserna till bolagets datorsystem samt om villkoren i avtalet mellan bolaget och kunden varit oskäligen. Omständigheterna i fallet var sådana att en kund, R, i juni 1997 träffat ett depåavtal för handel med värdepapper med bolaget. I juli gick det inte att komma fram till bolaget på en timme p.g.a. datasystemhaveri hos bolaget, vilket resulterade i att R inte lyckades ge en säljorder i tid. R yrkade därför ersättning för den vinst han skulle ha inbringat om affären utförts i tid. Bolaget bestred yrkandet och hänvisade främst till att de friskrivit sig från all förlust och skada beroende på datasystemfel eller liknande. Nämnden påpekade att bolaget begränsat sitt ansvar på det sättet de har hävdad i avtalet med kunden, vilket är en sådan skada. Frågan är om sådana avtalsvillkor skall anses oskäligen och därmed jämkas eller lämnas utan avseende. Nämnden menade att ansvarsbegränsningen inte hänför sig till själva tjänsten utan till datakommunikationen och att sådana störningar vanligen beror på omständigheter som ligger utanför abonnentens kontroll. Slutsatsen var därmed att störningen låg utanför bolagets kontroll. Även om vi har kommit mycket långt på IT-området finns det ännu inte helt säkra eller felfria system och fel kan fortfarande inträffa. Nämnden ansåg därmed att det skulle vara orimligt att lägga ansvaret på bolaget. Att lägga sådant ansvar på näringsidkare skulle kunna medföra att näringsidkare inte skulle våga använda sig av IT-system i fortsättningen, vilket nämnden, i längden, ansåg skulle vara till nackdel för konsumenterna. Avtalsvillkoren ansågs därmed inte vara oskäligen. R:s yrkanden bifölls inte. Värt att notera i det här fallet är att två ledamöter var skiljaktiga. Dessa ledamöter ansåg att villkoren i avtalet var alltför långtgående. De jämförde med Konsumentköplagen och Konsumenttjänstlagen där det stadgas att företag ansvarar för alla fel inom företagets kontrollsfär och menade att detta resonemang bör föras i detta fall även om de två lagarna inte är direkt tillämpliga. Därmed ansåg de att villkoret som rör företagets kontrollsfär var oskäligt enligt Avtalslagen 36 § och borde lämnas utan avseende eftersom bolaget inte visat att felet berott på omständigheter som legat utanför dess kontroll.

Fallet behandlar ansvar vid brist i datakapacitet. Det är ett mycket intressant fall och det enda jag hittat på området. Eftersom det fortfarande inte finns

---

¹⁴² ARN 1997-4042, Se på <www.arn.se>

helt felfria eller säkra system borde rättsfallet fortfarande vara vägledande och företag kunna begränsa sitt ansvar på det här sättet, vilket också de flesta företag i den här branschen gör. Märk dock att avgörandet är från allmänna reklamationsnämnden och inte från en domstol, vilket gör att det inte får ställning som ledande praxis.

Vid fråga om aktiemäklarens ansvar är det väsentligt att avgöra om han/hon handlat som t.ex. bud eller fullmäktig (se mer i avsnittet om mellanmän) eftersom budet bara svarar för culpa medan fullmäktigen har garantiansvar. En aktiemäklare som åberopar fullmakt har garantiansvar för den behörigheten han åberopar. Aktiemäklare brukar dock vanligtvis inte använda sig av fullmakt, varför något garantiansvar normalt sett inte uppkommer. I vissa fall kan mäklaren åläggas culpaansvar om han/hon försummat att tillvarata tredje mans intressen. Det står dock inte helt klart hur långt dessa principer kan tillämpas.¹⁴³

Vid ett uppdragsavtal är uppdragstagaren, d.v.s. aktiemäklaren i detta fall, skyldig att utföra uppdraget med omsorg. När uppdragstagaren är en bank ställs kravet på omsorg särskilt högt, eftersom bankernas verksamhet bygger på att kunderna skall kunna lita på dem. Det går inte att sätta regler för hur långt omsorgen skall gå, utan en bedömning får göras för varje enskilt fall.

Om tjänsten inte bara innefattar rådgivning kan även rådgivningsansvar uppkomma. Detta kommer dock inte att behandlas i denna uppsats.¹⁴⁴

En ny uppgift är att svenska storbanker uppgett till Sydsvenska Dagbladet att de har för avsikt att kompensera alla sina kunder som gör ekonomiska förluster som en följd av att bankerna datasystem krånglar. Nordbanken, SEB, Handelsbanken, Föreningssparbanken och Sparbanken Finns i Lund är de banker som Sydsvenskan talat med och de hävdar alla att de har en generös inställning till att kompensera sina kunder vid sådana situationer. Kompensation kan utgå t.ex. om bankernas datakrångel inneburit att kunderna inte kunnat betala sina räkningar i tid och därför fått betalningspåminnelser och dröjsmålsavgifter. Även en missad aktieaffär kan ge upphov till ersättning, skriver Sydsvenskan. Det finns dock inga uppgifter på hur stora belopp bankerna har betalat i ersättning till sina kunder. Boo Ehlin på SEB menar att det främst handlar om mindre summor, men att även stora belopp kan bli aktuella. Roger Norin på Handelsbanken säger att det är en självklarhet att banken står för ersättningen till kunden även om det handlar om miljonbelopp om banken åsamkat kunden sådan skada.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Tiberg, Hugo och Dotevall, Rolf, *Mellanmansrätt*, 9:e uppl. Stockholm 1999.

¹⁴⁴ Se mer om rådgivningsansvar i bl.a. Kleineman, Jan, *Rådgivares informationsansvar- en probleminventering*, *Svensk Juristtidning* 1998 sid. 185 ff. eller Gorton, Lars, *Finansiella institutioners rådgivaransvar- kommentar i anslutning till nyare litteratur*, *Juridisk Tidskrift* 1998/99 sid. 305 ff.

¹⁴⁵ Andersson, Elisabeth, *Banker ersätter kunder vid misstag*, *Sydsvenskan*, 10 maj 2001, sid. A14

5.2.2.2 Börsens ansvar

Stockholmsbörsens datakapacitet är inte tillräcklig för att klara av alltför stora belastningar, vilket blev ett faktum som blev verklighet när Ericsson presenterade sin rapport förra året. Hela börsens datasystem kollapsade då. Hur man skall lösa problemet finns det inga svar på. Frågan är vilket ansvar börsen tar på sig för kundernas eventuella förluster när sådant här händer. Börsens VD, Carl Johan Högbom, menar att ökningen av antalet transaktioner på börsen gått så enormt fort att man inte hunnit uppgradera kommunikationssystemet i tid.¹⁴⁶ Trots att börsen erkänner sin bristande kapacitet och att de inte uppgraderat i tid tar de inget direkt ansvar på sig. Hur mycket kan man kräva av börsen? Borde de inte se till att alltid ha uppgraderade kommunikationssystem? Normal aktsamhet kan krävas, men det finns inget som säger vad detta skulle innefatta. Kontinuerlig service och uppgradering av datasystemen borde kunna krävas. Å andra sidan kan börsen inte tvinga utvecklingen framåt. Om det inte finns bättre system finns det inte mycket att göra. Tills det finns datasystem med full kapacitet kanske ingen kan ges ansvaret för sådana här händelser.

5.2.2.3 Kundens ansvar

Att kunderna sköter sina affärer själva genom Internet har bidragit till att större ansvar har lagts på dem själva. Som kund bör man därför ha en viss kunskap om aktiemarknaden och riskerna med aktiehandel innan man börjar handla. Internetkunder bör välja sin aktiemäklare med omsorg genom att kontrollera aktiemäklarens datakapacitet samt genom att noga läsa igenom det finstilta avtal man binder sig vid. I detta står det vilket ansvar aktiemäklaren har vid förlust vid t.ex. datakrångel. I många fall friskriver sig aktiemäklaren helt för ansvar vid sådana händelser. Man bör därför nog titta igenom det avtal man skriver på så att det är skäligt. Som kund bör man även tänka på att avsända rättshandlingar vanligtvis går på avsändarens risk (Se Avtalslagen 40 § e contrario).¹⁴⁷ Det innebär att det t.ex. är kunden själv som är ansvarig för eventuella felaktigheter som avsänds från kunden till aktiemäklaren (jämför med ett bindande anbud). Detta är viktigt att tänka på när man handlar med aktier på Internet. Det är lätt att t.ex. trycka en extra gång på musknappen eller skriva en extra siffra när man skriver hur många aktier man vill köpa. (Christina Hultmark berättade för mig om en flicka som skrivit att hon ville köpa 10 000 STYCKEN Ericson-aktier när hon i själva verket ville köpa Ericson-aktier för 10 000 KRONOR. När man köper aktier kommer det upp en ikon som bekräftar köpet, men vi vet alla hur lätt det är att klicka undan den utan att egentligen läsa vad det står där. I ett sådant här fall skulle jag gissa att flickan blir betalningsskyldig för 10 000

---

¹⁴⁶ Dagens Industri 2000-10-24, Dålig kapacitet bakom OMs systemkrasch, Joakim Båge, <http://di.se/NoFlash.asp>

¹⁴⁷ Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt 1, 11 uppl., Lund 2000, sid. 57.

STYCKEN Ericson-aktier. En utredning får göras efter de omständigheter som förelegat).

Eftersom aktiehandel över Internet vanligtvis utförs genom kommissionshandel kan det konstateras att det är kunden, och inte mäklaren, som står risken för eventuella kursändringar. Aktiemäklaren (kommissionären) utför endast affären i eget namn, men för kundens räkning. Se mer om kommissionshandel ovan i avsnittet om aktiehandel.¹⁴⁸

5.3 Säkerhet

Säkerheten kan vara ett allvarligt problem vid handel över nätet. Internets styrka ligger i att vem som helst fritt kan använda det, men det kan också vara en svaghet. Den ökade anonymiteten kan bidra till brottslighet på Internet. Genom att handla med aktier anonymt kan man påverka aktiekurserna, vilket kan ge allvarliga konsekvenser för aktiemarknaden. Ett annat problem kan vara att kunder som handlar utan täckning. Aktiemäklarna kan i sådana fall drabbas eftersom de ofta bär det slutliga ansvaret. Att handla med stora summor på Internet innebär många olika sorters risker. Det finns många olika sätt för de som vill ta sig in på olagliga områden att göra det på Internet. Man försöker på olika sätt att skydda sig ifrån detta men det är mycket svårt då ”Hackers”¹⁴⁹ ofta har lika stora kunskaper och möjligheter som de som arbetar med säkerheten har. Eftersom man handlar med värdepapper är detta ett mycket allvarligt problem. Folk är i allmänhet försiktiga med att lämna ut känsliga uppgifter på Internet, såsom t.ex. kontonummer.

I oktober 1998 tvingades SE-banken (numera SEB) att stänga all aktiehandel via Internet sedan en lucka i säkerhetssystemet avslöjats av en kund i banken. Det hade då varit möjligt att gå in på en dator som precis använts och göra ändringar i den första användarens fonder och aktieaffärer. Kunder och media menade att Internethandeln inte var säker.¹⁵⁰ I augusti 2000 rapporterades det om olaglig handel på Internet. Det handlade om otillåten kurspåverkan. Kunder hade handlat med sig själva via flera aktiemäklare samtidigt.¹⁵¹

5.3.1 Lösningar på säkerhetsproblemen

Det ökade användandet av elektronisk kommunikation innebär krav på system som medger säker identifiering och som skyddar information från

---

¹⁴⁸ Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Stockholm 1998, sid. 83-84 samt sid. 181-183.

¹⁴⁹ Hacker – engelskt ord för någon som använder sina datakunskaper för att bryta sig in i datasystem. Se Nationalencyklopedien, 8:e bandet, Höganäs 1992, sid. 284.

¹⁵⁰ 980210- Säkerhetsmiss i SE- banken på Internet, <<http://www.svt.se/svt24/1998/980210/bank.html>>

¹⁵¹ svt.se/nyheter, 18 augusti 2000, <<http://www.svt.se/nyheter/2000/000818/110.html>>

insyn eller ändring. För att uppnå detta kan olika typer av krypteringsteknik¹⁵² användas, t.ex. i form av elektroniska signaturer (se mer om reglerna för elektroniska signaturer i avsnittet om elektronisk handel under globaliseringen). Krypteringsprogram som garanterar att innehållet inte kan läsas eller ändras av utomstående under överföringen och som gör att man säkert kan identifiera avsändare och mottagare är nödvändiga för handeln på Internet skall kunna växa.

Det ökade antalet användare på Internet skulle säkert mångdubblas om säkerheten kunde garanteras.

5.3.1.1 Secure Electronic Transaction (SET)

En lösning till säkerhetsproblemen är Secure Electronic Transaction (SET), eller Säker elektronisk transaktion som det heter på svenska. SET- metoden utvecklades av VISA och Mastercard i samarbete med bland andra Microsoft, IBM och Netscape och anses vara en mycket säker form av kryptering. Systemet bygger på kryptering av information där krypteringen används för att identifiera kunden. Identifieringen sker med hjälp av ett digitalt certifikat och därför behövs inte längre kort, legitimation eller PIN-kod. Säkerhetsproblemen anses minska i takt med att fler företag ansluter sig till SET. Problemet är att brottslingarna också utvecklas tekniskt och samtidigt jobbar med att knäcka SET. Därför arbetar man hela tiden med att utveckla och förbättra systemet.¹⁵³

5.3.1.2 Secure Socket layer (SSL)

Secure Socket Layer, SSL, har utvecklats för att hindra avlyssning på Internet. Flera banker använder sig av SSL. Systemet togs fram av Netscape och innebär att all information som sänds kommer att krypteras. SSL skapar en säker anslutning mellan ett program och en server. Över denna anslutning kan sedan data som krypteras skickas. Många använder SSL för att hantera konfidentiell information från sina besökare, t.ex. kreditkortsnummer.¹⁵⁴

5.3.1.3 Bankernas säkerhetssystem

---

¹⁵² Kryptering innebär att man omkodar, krypterar, information vilket gör att den blir omöjlig att läsa för den som inte har en viss nyckel för att avkoda eller dekryptera den. Kryptering används i de flesta säkerhetssystem på ett eller annat sätt. Se mer i Eis Projekt-Betalningsformer på Internet,

<<http://i93andni.island.liu.se/text/internetprojekt/projekt.html>>

¹⁵³ Transaktioner på nätet, avsnitt 3 och 5.2,

<<http://www.litu.umu.se/arkiv/fordjopningsarbeten/transaktioner-pa-natet.htm>> och Lindberg, A och Westman, D, Praktisk IT-rätt, Stockholm 2000, sid. 74.

¹⁵⁴ Föreningssparbanken sid.8, <<http://www.knuten.liu.se/~karsa593/projekt/Eis>> och UpUnet- S guide till Internet- SSL 5.5.1,

<<http://www.student.uu.se/upunets/guide.5.5.1.html>>

Bankerna använder sig av olika typer av säkerhetssystem. Ett *Digipass* är en personlig dosa som anger aktuell kod vid inloggning till banken. För att förhindra att samma lösenord används flera gånger får man ett nytt lösenord (kod) varje gång man använt tjänsten. Digipasset förhindrar obehöriga att få tillgång till information som kan användas för att föra över pengar från kundens konto till ett annat konto.¹⁵⁵ Både SEB och Föreningssparbanken använder sig av detta system. Nordbanken använder sig av en kortläsare, ett *smartcard*. Kortet används tillsammans med en av banken utgiven PIN- kod. Utöver de här två säkerhetssystemen används ett säkerhetsprogram med *en starkare version av SSL* än vad som normalt är tillgängligt. Skyddet består i att alla förbindelser mellan kunden och banken krypteras¹⁵⁶ och blir därmed otillgängligt för utomstående. Tjänsten aktiveras med hjälp av ett personligt lösenord. Detta säkerhetssystem används av Handelsbanken.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Digipass, <<http://home5.swipnet.se/~w-56919/specarb/digipass.html>> och Transaktioner på nätet- Bankärenden via Internet , <<http://www.litu.umu.se/arkiv/fordjopningsarbeten/transaktioner-pa-nätetKap4.htm>>

¹⁵⁶ Se not 121 om kryptering

¹⁵⁷ Transaktioner på nätet- Bankärenden via Internet , <<http://www.litu.umu.se/arkiv/fordjopningsarbeten/transaktioner-pa-nätet.htm>>

6 Tillämpliga regler

6.1 Svenska regler och principer

Trots en ny lag på området, den s.k. Distansavtalslagen, ett e-handelsdirektiv, samt ett direktivförslag om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter, är osäkerheten stor vid lagval för Internetavtal. Skillnaderna mellan traditionell handel och elektronisk handel gör att det numera föreligger en osäkerhet om huruvida gamla lagar och principer är tillämpliga i en ny elektronisk miljö. Internethandelns regler skiljer sig från den traditionella handeln framförallt genom snabbheten och användarnas möjlighet till anonymitet. Handelsbruk är svårare att fastställa på nätet och dessutom är bevismöjligheterna svårare än vid den traditionella handeln. Den grundläggande uppfattningen är att traditionella juridiska reglerna skall gälla även vid elektronisk handel.¹⁵⁸ Det arbetas mycket över hela världen med att lösa problemen med tillämpliga regler på Internethandeln.¹⁵⁹ Osäkerheten på området motiverar en utredning i saken och därför kommer detta kapitlet att behandla gamla regler och principers tillämplighet i en digital miljö samt nya bestämmelser på området.

Vid aktiehandel uppstår vanligtvis ett kommissionsförhållande mellan kunden och aktiemäklaren (se mer om detta i avsnittet om aktiemäklarens rättsliga ställning under mellanmanssituationen). Det gör att lag (1914:45) om kommission, Kommissionslagen, blir tillämplig. Flertalet av reglerna i den lagen är dock dispositiva vilket utnyttjas flitigt av aktörerna på aktiemarknaden. Lagen avtalas ofta bort och blir därför, i praktiken, sällan blir tillämplig. Lagen behandlas kort i avsnittet om kommissionshandel.

Detta avsnitt kommer att behandla svenska regler och principers tillämplighet i en elektronisk miljö.

Eftersom den nya distansavtalslagen endast är tillämplig på själva avtalet gäller andra lagar på övriga delar av transaktionen, t.ex. Köplagen/konsumentköplagen på själva köpet. Dessa lagar utarbetades dock innan Internets intåg vilket innebär att de kan vara svåra att tillämpa eftersom det inte finns några svar att söka om de situationerna i förarbetena.

6.1.1 Avtalslagen

Vid konsumentavtal slutna över Internet torde numera den nya distansavtalslagen gälla. Jag har dock valt att kort behandla avtalslagens tillämplighet på Internetavtal eftersom jag anser att det är en såpass viktig

---

¹⁵⁸ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 101.

¹⁵⁹ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 17ff.

IT-rättslig fråga. Den gäller i de fall Distansavtalslagen inte reglerar området.

Som huvudregel gäller avtalslagen, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL), även vid avtal slutna på Internet. Trots att avtalslagen är en gammal lag är den fortfarande tillämplig eftersom mönstret med anbud och accept består i alla avtal. Lagen är också lätt att hantera eftersom den är dispositiv.¹⁶⁰ I AvtL 1 kap 1 § 2 stycket står att lagen endast är tillämplig ”så vitt annat ej följer av anbudet eller svaret eller av handelsbruk eller annan sedvänja”. Detta innebär att en utvecklad sedvänja för avtalsbindning i en digital miljö skulle ha företräde framför lagen. En sådan är ännu ej utvecklad och avtalslagen torde därmed ännu gälla.¹⁶¹

Den elektroniska handeln har en internationell karaktär som bör uppmärksammas vid tillämpningen av AvtL eftersom den i många avseenden är anpassad till Sverige och Norden. Det finns stora skillnader mellan nordisk rätt och rätten i t.ex. Frankrike och Tyskland. För att avgöra vad som gäller måste man följa internationella harmoniseringsarbeten på avtalsrättens område och se ifall handelsbruk etablerats. Handelsbruk går i sådana fall före AvtL enligt lagens 1 § 2 stycke.

6.1.2 Köplagen

Eftersom jag tidigare konstaterat att vanliga civilrättsliga regler är tillämpliga även vid Internethandel, innebär det att även Köplagen (1990:931), KöpL, blir tillämplig på Internetköp. För att KöpL skall bli tillämplig skall köpeobjektet vara lös egendom. Aktier anses vara sådan lös egendom som omfattas av lagen. Därmed omfattas aktiehandel av KöpL. Eftersom aktier inte var direkt avsedda att tillämpas av lagen då lagen författades bör den dock ändå användas med viss försiktighet.¹⁶² Lagens tillämplighet kommer inte att utredas vidare här eftersom det är Konsumentköplagen som är tillämplig vid konsumenthandel (se nedan).

6.1.3 Konsumentskyddslagar

Redan i början av 1900-talet fanns lagstiftat skydd för part som intar en underlägsen ställning i ett avtalsförhållande, t.ex. Avtalslagen 37 § om ogiltighet av förverkandeklausuler. Det var dock först på 1970-talet som de mer omfattande konsumentskyddslagarna började att införas. Hemförsäljningslagen kom 1971 och syftade till att hindra förhastade köpbeslut vid försäljning i hemmet. Konsumenten gavs en möjlighet att

---

¹⁶⁰ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 15-16.

¹⁶¹ Lindberg och Westman, Praktisk IT-rätt, 2:a uppl. Stockholm 2000.

¹⁶² Håstad, Torgny, Den nya köprätten, sid. 28.

ångra köpet genom en ”ångerveckla”. Lagen innehöll även regler för försäljaren om krav för denne att lämna erforderlig information till konsumenterna om de rättigheter som lagen stadgade samt blanketter för att kunna ångra köpet.¹⁶³ Lagen är numera ersatt av Lagen (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, Distansavtalslagen (DAL). Distansavtalslagen trädde i kraft den 1 juni 2000 då hemförsäljningslagen (1981:1361) upphörde att gälla och syftar till att skydda konsumenterna vid avtal som sker på distans och vid hemförsäljning.¹⁶⁴ Genom distansavtalslagen har tillämpningsområdet utökats till att gälla även för distansavtal (t.ex. vis Internet eller postorderförsäljning). Konsumentköplagen (1990:932), KKöpl, tillkom 1973 och ger konsumenterna ett mer generellt skydd vid all typ av konsumenthandel. Efter införandet av de här tre konsumentskyddslagarna kom snart fler. Konsumentförsäkringslagen, Konsumenttjänstlagen, och Avtalsvillkorslagen (se mer nedan) är några av de konsumenträttsliga lagar som tillkommit.¹⁶⁵

6.1.3.1 Avtalsvillkorslagen

Vid Internethandel, såväl som vid traditionell handel, förekommer det att näringsidkare använder sig av oskäliga avtalsvillkor. Som ett skydd kan konsumenten använda sig av reglerna i avtalsvillkorslagen, lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden som är en marknadsrättslig lagstiftning. Avtalsvillkorslagen syftar till att hindra näringsidkare att använda sig av oskäliga avtalsvillkor vid avtal med konsumenterna. Avtalslagens 36 § är ett komplement till denna lagen.

Marknadsdomstolens avgöranden är inte bindande för de allmänna domstolarna, vilket innebär att ett avtalsvillkor kan godtas av Marknadsdomstolen vid en prövning där, medan samma avtalsvillkor kan bedömas som oskäligt vid en prövning enligt Avtalslagens 36 §. En någorlunda samstämmighet mellan de två lagarna är dock önskvärd.¹⁶⁶

6.1.3.2 Konsumentköplagen

För att konsumenträttsliga regler skall bli tillämpliga måste man först konstatera att det rör sig om ett näringsidkare och konsumentförhållande. I Konsumentköplagen (1990:932), KKöpl, finns inga definitioner för varken näringsidkare eller konsument, men i förarbetena står det att en

---

¹⁶³ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 221.

¹⁶⁴ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 1.

¹⁶⁵ Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm 1999, sid. 222.

¹⁶⁶ Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område mm., sid. 131 ff.

näringsidkare är en fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur och som kan betecknas som yrkesmässig. Inga krav på vinstsyfte finns.¹⁶⁷ För konsument finns ingen uttrycklig definition, men både KKöpl och Konsumenttjänstlagen (1985:716), KtjL, nämner att föremål som säljs till en konsument skall användas ”huvudsakligen för enskilt bruk”(KKöpl 1 § och KtjL 1 §). I Distansavtalslagen definieras konsument som ”fysisk person som handlar huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet” (2 §). Gränsdragningsproblem kan uppkomma för vilket syfte en person ingår avtalet, särskilt om föremålet kan avse både privat och kommersiell användning eller båda. Avgörande i sådana fall är om näringsidkaren varit medveten om medkontrahentens avsikt med avtalet. I CISG¹⁶⁸ Artikel 2 (a) undantas köp av varor för privata ändamål ”unless the seller neither knew or ought to have known that the goods were bought for any such use”. Problemet behandlas inte av Konsumentköplagen, vilket lämnar frågan öppen för tolkning. För en näringsidkare är det viktigt att veta om han handlar med en konsument eftersom tvingande konsumentregler i sådana fall gäller. Näringsidkaren måste vanligtvis bevisa att motparten inte var konsument för att de tvingande konsumentskyddsreglerna skall sättas ur spel. Även om konsumenten felaktigt uppger att han/hon är näringsidkare kan de konsumenträttsliga reglerna bli tillämpliga.¹⁶⁹ I en kommentar till KKöpl skriver Johnny Herre att det vid vissa typer av varor kan presumeras att det är fråga om en konsument.¹⁷⁰

KKöpl är tillämplig då en näringsidkare säljer lösa saker till en konsument. Lagen gäller även för köp mellan privatpersoner om köpet förmedlats för säljarens räkning via en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet (KKöpl 1 § 2 stycket). För att denna s.k. förmedlarregeln skall bli tillämplig måste förmedlaren ha medverkat aktivt vid köpet. Regeln innebär att förmedlaren blir solidariskt ersättningskyldig med säljaren.¹⁷¹

6.1.3.3 Distansavtalslagen

Lag (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, Distansavtalslagen (DAL), grundar sig på EG-direktivet 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal (Distansavtalsdirektivet). Lagen trädde i kraft den 1 juni 2000 samtidigt som hemförsäljningslagen (1981:1361) upphörde att gälla och syftar till att skydda konsumenter vid avtal som sker på distans och vid hemförsäljning.¹⁷² Lagen är tvingande till konsumentens förmån. Detta innebär att en konsument som ingått ett avtal som är till nackdel för honom

---

¹⁶⁷ Regeringens proposition 1989/90:89 om ny konsumentköplag, sid. 60

¹⁶⁸ 1980 års UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods.

¹⁶⁹ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 77

¹⁷⁰ Herre, Johnny, konsumentköplagen. En kommentar, Stockholm 1999 sid. 73

¹⁷¹ Regeringens proposition 1989/90:89 om ny konsumentköplag, sid. 61

¹⁷² Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 1.

eller henne i jämförelse med lagens bestämmelser inte är bunden av det avtalet (DAL 8 §).

6.1.3.3.1 Lagens innehåll

Enligt Distansavtalslagens (DAL) 1 § gäller lagen då en näringsidkare överlåter eller upplåter lös egendom till eller utför tjänster åt en konsument om avtalet sker antingen genom ett distansavtal eller genom ett hemförsäljningsavtal (Distansavtalslagens tillämpning vid hemförsäljningsavtal kommer dock inte att behandlas i denna uppsats). Propositionen förklarar att "lös egendom inte bara avser lösa saker som levande djur, böcker eller bilar utan även aktier och andra värdepapper".¹⁷³ Detta kom man fram till genom att titta på lydelsen av det engelska distansavtalsdirektivet, genom att titta på de nordiska departementsöverläggningarna samt genom att jämföra med vad som avses i Köplagen (1990:930) och vad som gällde i Hemförsäljningslagen. Enligt den engelska lydelsen av direktivet omfattas "goods" av direktivet. "Goods" brukar på svenska översättas med "lös sak". Det stämmer dock inte helt med syftet eftersom "goods" kan innefatta allt av förmögenhetsvärde och som är rörligt, "moveable". Detta ligger närmare vad vi i Sverige brukar kalla "lös egendom". Vid de nordiska departementsöverläggningarna innefattades lös egendom och även i Köplagen och hemförsäljningslagen omfattas lös egendom.¹⁷⁴ Resultatet blev att den svenska distansavtalslagen också kom att omfatta lös egendom, viket är ett vidare begrepp, och inte bara lösa saker.

För att konsumenträttsliga regler skall vara tillämpliga vid en viss situation måste man först fastställa att det handlar om en näringsidkare i avtalsförhållande med en konsument (jämför resonemanget vid Konsumentköplagen). I DAL 2 § definieras en näringsidkare som "en fysisk eller juridisk person som handlar för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten". I direktivet använder man ordet leverantör istället för näringsidkare. En konsument definieras i samma paragraf som "en fysisk person som handlar huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet".¹⁷⁵

Dessutom skall kommunikationen mellan konsumenten och näringsidkaren ske "uteslutande på distans". För att avtalet skall vara ett sådant distansavtal måste avtalet ingås på distans (DAL 1 §), d.v.s. utan att näringsidkaren och konsumenten träffar varandra under hela avtalsperioden. Därmed står det, enligt denna första paragraf, klart att lagen är tillämplig vid Internethandel, avtal slutna per telefon samt andra avtal där parterna ej samtidigt är fysiskt

---

¹⁷³ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 74.

¹⁷⁴ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 23-24.

¹⁷⁵ Lag (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal 1 §.

närvarande. För att anses vara ett avtal som träffats ”uteslutande på distans” måste hela avtalsförloppet ha skett genom ”en eller flera tekniker för distansavtalskommunikation”.¹⁷⁶ Avgörande för att avtalet skall anses vara ett distansavtal är ”att avtalet ingås inom ramen för ett av näringsidkaren organiserat system för att träffa avtal på distans”.¹⁷⁷ Som exempel på sådan distanskommunikation som avses i Distansavtalslagen ges T.ex. radio, telefon, bildtelefon, telefax, elektronisk post samt användandet av Internet.¹⁷⁸ Även tidningsannonser med beställningskupong står uppräknat, vilket torde innebära att även postorderförsäljning omfattas av den nya distansavtalslagen. Joakim Ahlgren tar upp problemet med vilka typer av avtal som skall omfattas av distansavtalslagen i sin artikel ”Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna”. Han menar att det är ett problem eftersom svenska banker ofta ansluter sina kunder till telefon- och/eller Internettjänster då kunden *personligen besöker bankkontoret*. I sådana fall skulle, enligt ovan förda resonemang i förarbetena, distansavtalslagen inte vara tillämplig. Frågan är hur distansavtalslagen skulle tillämpas i de fall då kunden direktanslutes till telefonservicen över telefon.¹⁷⁹ Dessutom måste avtalet också ingås ”inom ramen för ett av näringsidkaren organiserat system för att träffa avtal på distans”. För att detta rekvisit skall anses uppfyllt måste näringsidkaren ha vidtagit åtgärder för en organiserad verksamhet på distans. När ett företag erbjuder en vara eller tjänst på Internet och en konsument beställer varan eller tjänsten genom att klicka på musknappen eller genom att ringa företaget är det ett sådant avtal. Ett sådant avtal föreligger dock inte om en konsument ringer till en butik och beställer en vara som har utannonserats. Det huvudsakliga syftet med marknadsföringen har i sådant fall varit att locka folk till butiken, inte att få till stånd ett distansavtal.¹⁸⁰ I lagens förarbeten påpekas att reglerna om distansavtal endast är tillämplig då en näringsidkare överlåter varan och inte då konsumenten gör det, vilket också står i lagens 1 § 1 stycket.¹⁸¹

I lagens 3 § står vissa avtal som inte omfattas av lagen. I första punkten i den paragrafen undantas t.ex. distansavtal som avser ”försäkring, kredit eller någon annan finansiell tjänst”. Detta undantag diskuteras mer ingående nedan i avsnittet om distansavtalslagens tillämplighet på aktiehandeln över Internet.

---

¹⁷⁶ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 75.

¹⁷⁷ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 74

¹⁷⁸ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 75.

¹⁷⁹ Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 265.

¹⁸⁰ Regeringskansliets faktablad Justitiedepartementet, Ju 00.07 juni 2000 ”Konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal”.

¹⁸¹ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 23.

Lagens huvudsakliga innehåll presenteras i 9-10 §§ som behandlar näringsidkarens informationsplikt, samt i 14 § där konsumenten ges en ångerrätt på 14 dagar vid distansavtal.¹⁸²

Den största skillnaden med införandet av lagen märks vid Internethandeln där ångerrätten tidigare inte var obligatorisk. Det finns dock undantag från ångerrätten.¹⁸³ Aktieköp undantas t.ex. av naturliga skäl från ångerrätten (se mer nedan om Distansavtalslagens tillämplighet på aktiehandeln över Internet) i 14 § 2p.

Lagens regler är minimiregler. Detta bygger på distansavtalsdirektivets¹⁸⁴ artikel 14 där det står att direktivet är ett minimidirektiv, vilket innebär att medlemsländerna kan anta strängare konsumentskyddsregler om de så önskar.¹⁸⁵ Direktivet skall dock inte tillämpas på olika sätt inom EU, varför det i 10p i tillämpningsföreskrifterna¹⁸⁶ till direktivet står:

” En transaktion som omfattar på varandra följande handlingar eller en serie separata handlingar under en viss tid kan ge upphov till olika rättsliga rubriceringar beroende på lagstiftningen i medlemsstaterna. Bestämmelserna i detta direktiv får inte tillämpas på olika sätt till följd av lagstiftningen i medlemsstaterna, med förbehåll för medlemsstaternas användning av artikel 14. Det finns således anledning till att det åtminstone måste föreligga överensstämmelse med bestämmelserna i detta direktiv vid den första handlingen i en serie av på varandra följande handlingar eller vid den första handlingen i en serie separata handlingar under en viss tid vika kan anses utgöra en helhet vare sig denna handling eller serie av handlingar ingår i ett enda avtal eller på varandra, följande separata handlingar”.¹⁸⁷

Då en kund vänder sig till ett värdepappersinstitut föreligger vanligtvis ett uppdragsavtal, ett kommissionsavtal, mellan kunden och institutet. Kunden kan senare inträda som part själv. Enligt distansavtalsdirektivets tillämpningsföreskrift måste svensk lagstiftning tillämpas på samma sätt vid det grundläggande uppdragsavtalet som vid självinträdessituationen.¹⁸⁸

---

¹⁸² Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 1.

¹⁸³ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 48.

¹⁸⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal återfinns i regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 114, Bilaga I.

¹⁸⁵ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 19, Artikel 14 i distansavtalsdirektivet samt Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 260.

¹⁸⁶ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 104, Bilaga I.

¹⁸⁷ Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 260.

¹⁸⁸ Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 260.

Lagvalsfrågan regleras i distansavtalslagens 23 § . Där står det att ett avtal som pekar ut lagen i ett land som inte ingår i Europeiska samarbetsområdet (EES) inte är giltigt.

6.1.3.3.2 Tolkningsproblem

Uttrycket ”uteslutande på distans”(DAL 1 § 1 p) kan komma att vålla tolkningsproblem eftersom det i vissa fall kan vara svårt att avgöra om ett avtal är träffat ”uteslutande på distans” eller ej. Uttrycket är taget från EG-direktivet till lagen. Som exempel på problematiken med detta uttryck ger Hultmark ett scenario med ett varuhus som är ett enda stor ”show-room” där man kan titta och känna på varorna men för att köpa dem måste man beställa dem från varuhusets datorer eller wap-telefoner och varorna levereras därefter hem till kunden. Är detta avtal träffat ”uteslutande på distans”?¹⁸⁹ Problemet belyses i propositionen till distansavtalslagen, men inga klara svar ges. Angående Hultmarks exempel verkar propositionen ha den uppfattningen att ett sådant avtal ”inte alltid anses ha skett uteslutande på distans”.¹⁹⁰ En föga vägledande förklaring, kan tyckas.

Begreppen ”varaktig form” i DAL 10 § samt ”handling” och ”blankett” i 11 § har givit upphov till tolkningsproblem i en elektronisk miljö. En användning av den funktionella ekvivalens analysen som förordas i UNCITRAL¹⁹¹ Model Law on Electronic commerce Artikel 5 borde medföra att lagens krav på ”varaktig form”, ”handling” och ”blankett” kan uppfyllas även med elektroniska medier. Denna åsikt framförs av Christina Hultmark. Hennes åsikt delas dock inte av alla. Hultmark påpekar att det finns flera svenska domare som antagligen inte skulle tillämpa modellagens funktionella ekvivalens analys.¹⁹² I propositionen till Distansavtalslagen står det att e-post uppfyller kraven på varaktig form om konsumenten kan ta emot och läsa e-posten.¹⁹³ Det står ingenting om hur ”handling” och ”blankett” skall tolkas vid elektronisk kommunikation. Eftersom det inte står något om ”varaktig form” i 11 § på så sätt som det står i 10 § befarar Hultmark att svenska domare kommer att använda sig av e contrario- slut istället för funktionell ekvivalens analys. Hon anser detta vara felaktigt och hänvisar även till e-handelsdirektivets artikel 9. I denna artikel står det att medlemsstaterna måste : ”allow contracts to be conducted by electronic

---

¹⁸⁹ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 50 f.

¹⁹⁰ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 27.

¹⁹¹ Se not nr. 28 om UNCITRAL

¹⁹² Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid.57-58.

¹⁹³ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 41.

means”.¹⁹⁴ I den svenska översättningen står det: Medlemstaterna skall se till att deras rättighetssystem tillåter att avtal ingås på elektronisk väg”.¹⁹⁵

Direktivet trädde i kraft 17 juli 2000 och har därmed direkt effekt i alla medlemstater. Det finns ännu ingen praxis på området, men med UNCITRALs modellag Artikel 5, Distansavtalslagen samt E-handelsdirektivet i bakgrunden skulle även jag, i likhet med Christina Hultmark, vilja förespråka funktionell ekvivalens.

6.1.3.3 Införandet av distansavtalslagen

Införandet av denna nya lag innebar inga jätteförändringar för svensk rätt eftersom Hemförsäljningslagen täckte tidigare många av den nuvarande lagens tillämpningsområden. Nytt är att även Internetavtal omfattas, vilket kan tyckas naturligt eftersom postorderverksamhet tidigare omfattats och likheterna med dessa två typer av handel torde göra det naturligt att numera låta lagen omfatta även Internethandel. Hemförsäljningslagen medgav tidigare konsumenterna en ångerrätt vid köp som skett genom hemförsäljning eller telefonförsäljning. En plikt för näringsidkaren att informera konsumenten om denna ångerrätt var också stadgad. Distansavtalslagen medför därmed inga större förändringar på det området.

Det råder delade meningar om Distansavtalslagens införande. Christina Hultmark håller kvar vid sin linje om att man inte bör införa speciallagar för Interne och menar att den nya lagens tvingande karaktär och brist på flexibilitet kommer att försvåra möjligheten för företag att starta handel på Internet. Konsumenterna skulle därmed förlora möjligheten att handla på Internet med alla de fördelar det innebär.¹⁹⁶ Personligen tror jag att det kan vara nödvändigt med ett lagreglerat konsumentskydd vid elektronisk handel eftersom det är en så pass ny företeelse. Det kan medföra att fler konsumenter vågar använda sig av den här typen av handel. Internethandeln har många fördelar för konsumenterna och ju fler som använder sig av den, desto mer förmånliga villkor. Som motargument kan man hävda att Internethandeln är ny även för näringsidkarna och att även de är i behov av visst skydd och att det därför blir orättvist och snedvridning med en sådan här lagstiftning. Jag tror dock att näringsidkare som använder sig av elektroniska medier har mer kunskap. I längden anser jag dock att lagen bör tas bort. Ju vanligare det blir med Internethandel desto mer tror jag att den kommer att flyta ihop med den traditionella handeln. Konsumenterna blir mer vana vid fenomenet och skyddsbehovet minskar.

---

¹⁹⁴ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid.58.

¹⁹⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga effekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden (Direktiv om elektronisk handel).

¹⁹⁶ Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 60.

6.1.3.3.4 Distansavtalslagens tillämplighet på aktiehandel över Internet

Finansiella tjänster undantas redan i Distansavtalslagens 3 § från lagens tillämpningsområde. Dessutom stadgas i lagens 14 § att varor eller tjänster vars pris beror på sådana svängningar på den finansiella marknaden som näringsidkaren inte kan kontrollera inte omfattas av ångerrätten. Redan med tanke på det just nämnda undantaget för finansiella tjänster i DAL 3 § och det pågående direktivförslaget om konsumentskydd vid distansavtal avseende finansiella tjänster borde det stå klart att finansiella tjänster såsom aktiehandel ej skall omfattas av lagen. Så är dock inte fallet eftersom förarbetena till lagen stadgar att överlåtelse av värdepapper inte är en sådan finansiell tjänst utan en överlåtelse av lös egendom och skall omfattas av lagen. I propositionen till distansavtalslagen står en icke uttömmande förteckning över vilka som är finansiella tjänster i lagens mening.¹⁹⁷ Listan är hämtad ifrån direktivet.¹⁹⁸ I Bilaga II till distansavtalsdirektivet finns en lista över finansiella tjänster. Listan är inte uttömmande, men tar upp bl.a. investeringstjänster, banktjänster och optionstjänster. Som exempel på sådana tjänster kan nämnas mottagande och förmedling av order för annans räkning. Även handel för egen räkning av vissa finansiella instrument räknas upp, däribland överlåtbara värdepapper.¹⁹⁹ En sådan finansiell tjänst omfattas därmed inte av DAL.

Joakim Ahlgren anser att all värdepappershandel skall betraktas som finansiella tjänster och uteslutas från lagen tillämpningsområde. Han hänvisar t.ex. till att uppräknningen av finansiella tjänster i distansavtalsdirektivet inte är uttömmande.²⁰⁰ Ahlgren har dessutom fem skäl som motiverar hans ståndpunkt:

- Eftersom DAL uttryckligen undantar finansiella tjänster strider det mot lagens syfte att välja ut vissa sådana transaktioner till att omfattas av lagen. Informationsbehovet för en kund vars transaktion klassas som en överlåtelse borde vara detsamma som för en kund vars transaktion inte klassas som en överlåtelse.
- En kund som vänder sig till ett värdepappersinstitut för inskaffande av värdepapper skiljer inte mellan transaktioner som kan betraktas som en överlåtelse och transaktioner som inte kan betraktas som en överlåtelse.
- Författarna till motivuttalandena varkar ha haft en felaktig bild av värdepappersmarknaden.

---

¹⁹⁷ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 31

¹⁹⁸ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 23ff. samt sid. 78

¹⁹⁹ Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 117, Bilaga II samt Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 259.

²⁰⁰ Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 259.

- DAL är inte anpassad till hur värdepappersmarknaden ser ut.
- Slutligen menar Ahlgren att DAL i vissa delar är omöjlig att tillämpa om den skall tolkas i enlighet med motivuttalandena.²⁰¹

Jag kan hålla med Ahlgren till vissa delar. Han verkar dock anse att det, enligt direktivet, var meningen att aktiehandel skulle undantas från lagens tillämpningsområde i undantaget för finansiella tjänster. I sådana fall dock överlåtelser av aktier inte behöva undantas från ångerrätten så som det är gjort.

Distansavtalslagens förarbeten säger att lagen skall vara tillämplig både vid försäljning av aktier i eget lager samt vid försäljning av aktier i kommission. Detta innebär, enligt förarbetena, att om en bank säljer aktier till en konsument i kommission, d.v.s. i eget namn men för någon annans räkning, är banken att betrakta som en näringsidkare. Det är då banken som är skyldig att lämna information vid avtalets ingående enligt lagen samt följa lagens regler om marknadsföring.²⁰²

När den här uppsatsen inledes, föra året, fanns det många diskussioner om Distansavtalslagens tillämpningsområde på finansiella tjänster på distans. Trenden verkar dock idag gå emot att alla sådana typer av tjänster inte skall omfattas av lagen, utan istället omfattas av det nya förslaget till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter.²⁰³ Niklas Kåvius på Justitiedepartementet tror inte att DAL kommer att vara tillämpligt på aktiehandel över Internet, utan att det nya direktivet kommer att tillämpas på sådan handel.²⁰⁴ Helena Sjögren på Justitiedepartementet jobbar med förslaget till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter och menar att aktier, rent juridiskt sett, är lös egendom och därför omfattas av DAL. Hon uppger att det som inte kommer att omfattas av DAL kommer att omfattas av det nya direktivet och att direktivet på så sätt är tänkt att komplettera DAL.²⁰⁵

Rent praktiskt sett tror jag att det hade varit lättare att undanta alla typer av finansiella tjänster från DAL:s tillämpningsområde och låta det nya direktivet ta över där. Det nya direktivet innehåller liknande regler som DAL och har gjorts eftersom DAL inte omfattar finansiella tjänster. Som det ser ut nu tolkar jag lagen till att omfatta alla direkta överlåtelser av aktier. Sådan handel sker dock mycket sällan. Vanligtvis sker aktiehandel, så som beskrivits tidigare i uppsatsen, genom förmedling. En sådan förmedlingstjänst skulle, enligt Helena Sjögren, kunna omfattas av det nya

---

²⁰¹ Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2 sid. 253-254.

²⁰² Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal, sid. 33 och 78.

²⁰³ Se t.ex. diskussionerna förda av Joakim Ahlgren ovan.

²⁰⁴ Telefonintervju med Niklas Kåvius, Justitiedepartementet.

²⁰⁵ Telefonintervju med Helena Sjögren, Justitiedepartementet.

direktivet. I sådana fall borde inte DAL tillämplig i många fall vid fråga om aktiehandel, i praktiken.²⁰⁶

6.1.3.3.5 Förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter

De europeiska konsumenterna blir alltmer beroende av finansiella tjänster i sina vardagssysslor. Antalet finansiella tjänster har ökat, liksom gränsöverskridande transaktioner. Samtidigt finns det inga gemensamma internationella regler på området.

Då distansavtalsdirektivet inte omfattar banktjänster och andra finansiella tjänster kom ett förslag om att reglera även dessa avtal i oktober 1998. Det resulterade i ett förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter²⁰⁷

Förslaget tar i första hand sikte på konsumentskyddet vid distansförsäljning av finansiella tjänster, d.v.s. försäljning som sker på annat sätt än genom personlig kontakt, t.ex. genom telefon eller Internet. Det innehåller en rätt till betänketid (art. 3) och rätt till ångerperiod (art.4) när betänketid ej förekommit eller om avtal slutits innan konsumenten fått avtalsvillkoren. Precis som i distansavtalslagen har leverantören en informationsplikt. Leverantören måste informera konsumenten om dennes rättigheter enligt direktivet. I bilagan till förslaget finns det en förteckning över finansiella tjänster. Överlåtbara värdepapper står med som punkten 7b på den listan och därmed borde det stå klart att direktivet blir tillämpligt vid aktiehandel över Internet.²⁰⁸ Vi får se vad framtida förarbeten säger om det. Betyder det i så fall att de här reglerna skall gälla före distansavtalslagen?

Förslaget har ändrats ett flertal gånger eftersom man inte varit ense om alla detaljer i direktivet. Diskussioner har förts bl.a. om huruvida direktivet, i enlighet med Kommissionens förslag, skall vara ett fullharmonieringsdirektiv eller ett minimidirektiv. Ett fullharmonieringsdirektiv innebär att medlemsländerna är bundna till direktivet och inte får fastställa avvikande nationella regleringar medan ett minimidirektiv innebär att den nationella lagstiftningen får ha starkare skydd för konsumenten än vad direktivet säger.²⁰⁹ Diskussionerna är ännu inte avslutade och vi vet inte hur direktivet kommer att se ut när det är färdigt. Förmodligen blir det vissa minimibestämmelser och vissa

---

²⁰⁶ Telefonintervju med Helena Sjögren, Justitiedepartementet

²⁰⁷ EU- upplysningen: EUSVAR,
<<http://www2.riksdagen.se/Inte.../415d42ba94717d27c12565fd0041b56a?Opendocumen>>

²⁰⁸ Eur-lex, dokument 598PC0468, <http://www.europa.eu.int/eur-lex/sv/com/dat/1998/sv_598PC0468.html>

²⁰⁹ Finansbolagens Förening, Edert dnr EUFI198/5274, FF dnr 289/3, Stockholm, 1999-02-01. Förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter (KOM (1998) 468 slutlig) 97/7/EG.

fullharmonieringsbestämmelser. Direktivet kommer dock att omfatta aktiehandel över Internet och den kommer att komplettera e-handelsdirektivet, säger Helena Sjögren på Finansdepartementet.²¹⁰

Direktivet liknar DAL till sitt innehåll och är tänkt att komplettera lagen eftersom finansiella tjänster inte omfattas av DAL. Huruvida aktiehandel är en sådan finansiell tjänst som inte regleras i Dal har diskuterats (se ovan under avsnittet om DAL), men enligt Niklas Kåvius på Justitiedepartementet borde det stå tämligen klart att aktiehandel över Internet kommer att omfattas av direktivet. Under Sveriges ordförandeskap i EU har ett svenskt förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter utarbetats. Förslaget bygger, till stor del, på det tidigare finska förslaget och är en kompromiss mellan ett fullharmonieringsdirektiv och ett minimidirektiv. Förslaget presenterades vid ett rådsmöte i mars i år, men godtogs inte eftersom man inte lyckades nå politisk överenskommelse. Några länder var fortfarande emot förslaget. Förhoppningarna är dock stora om att man lyckas nå en politisk överenskommelse vid nästa rådsmöte, den 30 maj i år, säger Kåvius. Om ingen förslaget inte accepteras vid det mötet heller är det möjligt att Belgien, som nästa ordförandeland, får i uppgift att arbeta fram ett nytt förslag.²¹¹

6.1.4 Övrigt konsumentskydd

Utöver de konsumenträttsliga lagarna finns även annat skydd för konsumenterna vid aktiehandel över Internet. Finansinspektionen kontrollerar verksamheten och verkar till skydd för konsumenterna. Även allmänna reklamationsnämnden (ARN) och konsumentombudsmannen (KO) finns till konsumenternas hjälp på området. Konsumenterna kan klaga hos konsumentverket som på eget initiativ granskar avtalsvillkor vid konsumentavtal på så vis som beskrivits tidigare i uppsatsen. KO försöker skapa skäliga avtalsvillkor för konsumenterna genom frivilliga överenskommelser med näringsidkare eller deras branschorganisationer.

Flera hemsidor finns som hjälper konsumenterna som handlar på Internet genom att förklara säkerhetsriskerna. En hemsida i USA arbetar t.ex. mot bedrägerier på Internet (<<http://www.fraud.org/>>). Media bevakar området mycket bra. Det skrivs också många artiklar och rapporter till hjälp för konsumenterna. Undersökningar och utvärderingar om aktiemäklarnas tjänster och risker vid aktiehandel är vanliga. Det finns t.ex. mycket bra rapporter med iakttagelser och slutsatser om vilka Internetbanker som är bra och vilka säkerhetssystem de använder sig av.²¹² Privata Affärer har gjort en undersökning om olika nätmäklare där konsumenten kan se vilken nätmäklare som passar för just honom/henne. De utser även en vinnare till

---

²¹⁰ Telefonintervju med Helena Sjögren, Bankenheten, Finansdepartementet.

²¹¹ Telefonintervju med Niklas Kåvius, Justitiedepartementet, den 22 maj 2001.

²¹² Se bl.a. Foreningssparbanken, <<http://www.knuten.liu.se/~karsa539/projekt>>

”årets nätmäklare” varje år. På <www.Swnet.finans> kan man få svar på aktuella frågor som rör Internet och finansmarknaden.²¹³

6.2 Internationella regler

Internet har med sin gränslöshet bidragit till en ökning av internationella avtal. Det finns ingen enhetlig reglering utan reglerna varierar från land till land, vilket innebär att detta avsnitt endast kommer att behandla den svenska regeringen på området. Det faktum att länder tillämpar olika regler har medfört problem med domsrätt och lagval. Eftersom denna uppsats endast skall behandla aktiehandeln i Sverige kommer detta problemet bara ytligt att beröras här. Jag anser det dock viktigt att kort redogöra för de huvudsakliga regler på området eftersom denna problematik ofta dyker upp.²¹⁴

6.2.1 Jurisdiktion

För att bestämma vilket lands domstol som skall avgöra en eventuell tvist använder man sig av Bryssel- och Luganokonventionerna, om staten är ansluten till dessa, eller en analog tillämpning av nationella domsrättsregler. För Sveriges del är Brysselkonventionen (Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område) tillämplig och jag kommer därför att hänvisa till den. Det finns dock numera en ny Bryselförordning (44/2001/EG) men eftersom den ej träder i kraft förrän den 1 mars 2002, har jag valt att tillämpa Brysselkonventionen. Brysselkonventionen är, sedan 1999, införlivad i svensk lag genom lag (1998:358) om domstols internationella behörighet och om verkställighet av domar enligt Brysselkonventionen. Brysselkonventionen reglerar endast de fall då svaranden har hemvist i en medlemstat. Det har Sverige. Utöver Brysselkonventionen finns även Luganokonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område. Bryssel- och Luganokonventionerna är nästan identiska till innehållet. Skillnaden mellan konventionerna ligger i att Brysselkonventionen endast gäller EU-länder medan Luganokonventionen också tillämpas inom EFTA-länder och mellan EU och EFTA. Dessutom har EG-domstolen endast kompetens att tolka Brysselkonventionen, inte Luganokonventionen.

Rätt forum är enligt huvudregeln i konventionens andra artikel den domstol där svaranden har sin hemvist. I undantagsfall kan talan väckas vid domstolen på den ort där avtalets förpliktelse uppfylles (artikel 5). Parterna kan även själva avtala om vilken domstol som skall vara behörig. Ett sådant prorogationsavtal godtas om vissa formkrav är uppfyllda. Vid

---

²¹³ Se främst 1999.09.05, <<http://mds.mdh.se/~frv95alk/faqs/swnet.finans.FAQ.html>>

²¹⁴ För en mycket bra och utförlig redogörelse för IP-problematiken på Internet se Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk tidskrift 1998-99 sid. 869 ff.

konsumenttvister finns vissa tvingande skyddsregler i konventionerna (Artikel 13-15). Enligt dessa får en talan mot en konsument endast väckas i konsumentens hemvisststat medan konsumenten kan välja om han vill väcka talan i sin egen eller näringsidkarens hemvisststat. Skyddsreglerna är tillämpliga om:

- Avtalet föregåtts av ett särskilt erbjudande särskilt riktat till konsumenten i den konventionsstat där han har sin hemvist eller
- av annonsering där och
- Konsumenten vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna i den staten.²¹⁵

Om svaranden inte har hemvist i ett land som är anslutet till konventionerna gäller nationella domsrättsregler.²¹⁶

6.2.2 Lagval

Med Internet kan man nå kunder över hela världen. Vilket lands lag tillämpas? Utgångspunkten är att varje land har sina lagar och har bara rätt att tillämpa dessa inom sitt territorium. Vid en tvist som inkluderar flera länder blir det en konflikt mellan rättssystemen. Vanliga IP-rättsliga regler och konventioner kan tillämpas tillsammans med avtal om ömsesidigt erkännande mellan länder.

I första hand tillämpas, för Sveriges och andra konventionsanslutna länders del, Lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker, IKL. Av denna lag framgår det dock att vissa köpavtal, t.ex. konsumentköpavtal, inte omfattas av lagen. Dessa köpavtal omfattas då istället av Romkonventionen om tillämplig lag vid avtalsförpliktelser, RK. Romkonventionen är införlivad i svensk lag genom lag (1998:167) om tillämplig lag för avtalsförpliktelser.

Ett avtal anses, som huvudregel, vara underkastat det lands lag till vilket avtalet har närmast anknytning (RK artikel 4). Parterna kan även avtala om vilket lands lag avtalet skall underkastas, s.k. avtalsstatut (RK Artikel 13). Vid konsumentavtal kan tvingande skyddsregler från konsumentens hemvistland dock inte avtalas bort (RK Artikel 5).²¹⁷ I denna artikel ställs villkor så som att erbjudandet skall ha varit riktat till konsumenten i det landet eller att annonsering skett i det landet och att konsumenten vidtagit de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna i det landet . Jämför med villkoren i Brysselkonventionen ovan samt Effektlands- och Mottagarlandsprincipen nedan. En konsument har alltid rätt att åberopa sitt eget lands

---

²¹⁵ Diskussioner har förts om hur ”särskilt erbjudande” och ”annonsering där” skall tolkas. Det finns dock inte utrymme för de diskussionerna här, men för mer information, se t.ex. Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk tidskrift 1998-99, sid. 882 ff.

²¹⁶ Lindberg och Westman, Praktisk IT-rätt, 2:a uppl. Stockholm 2000 sid. 65 ff.

²¹⁷ Lindberg och Westman, Praktisk IT-rätt, 2:a uppl. Stockholm 2000 sid. 68 ff.

konsumentlagstiftning oavsett vad som står i en eventuell lagvalsklausul i avtalet mellan parterna.

Enligt 4 § IKL²¹⁸ tillämpas vid aktieaffärer lagen i det land där börsen befinner sig. Om det är svårt att avgöra var den elektroniska börsen befinner sig tillämpas vanliga IP-rättsliga regler som gäller för köp istället för att genom åtskilliga utredningar försöka att utreda var börsen befinner sig.²¹⁹

Ett alternativ vid lagval på Internet är att titta på vart materialet är riktat. Detta kallas effektlandsprincipen eller mottagarlandsprincipen och för att avgöra vart materialet är riktat tas hänsyn till bl.a. språk, valuta och kultur. I praktiken brukar det dock framgå av börsens regelsystem vilket lands lag som skall tillämpas på transaktionerna.²²⁰

Både vid jurisdiktionsfrågan och vid lagvalsfrågan gäller, för att konsumentreglerna skall bli tillämpliga, att näringsidkaren visste eller borde ha vetat att köparen var konsument. Det kan vara problematiskt på Internet, där man lätt kan vara anonym. Saker som varans egenskap eller köparens adress kan vara indikationer på om köparen är konsument eller ej. Om näringsidkaren är i god tro beträffande konsumentens status är konsumentreglerna, som huvudregel, inte tillämpliga.²²¹

---

²¹⁸ Lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker.

²¹⁹ Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Stockholm 1998, sid. 19.

²²⁰ Carlén-Wendels, Thomas, Nätjuridik – Lag och rätt på Internet, 2:a uppl. Stockholm 1998, Sid. 37ff.

²²¹ Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk tidskrift 1998-99, sid. 880

7 Framtida utveckling

Sverige ligger just nu i ett relativt bra utvecklingsläge. Informationstekniken skapar mängder av nya möjligheter till fortsatt utveckling. Allt fler upptäcker möjligheterna som finns med att sköta sina aktieaffärer över Internet. Undersökningar visar att Sverige ligger i topp i utvecklingen av aktiehandel och andra finansiella tjänster på nätet.²²² I takt med att säkerheten förbättras kommer antalet användare att fortsätta att öka. Den ökade konkurrensen mellan mäklarna gynnar kunderna genom att courtaget blir lägre. Aktiemäklarna sänker sina omkostnader genom att kunderna till stor del själva utför sina affärer. Aktiehandeln över Internet kommer troligen att öka. Frågan är om det håller på att bli en överetablering av aktiemäklare i Sverige? Fler och fler utnyttjar Internettjänsterna, vilket är positivt för mäklarna, men kundbasen i Sverige är begränsad och någon gång kommer tillväxten att avta. Det viktigaste konkurrensmedlet har varit courtaget, men vad gör då alla aktiemäklare som redan dragit ner sina priser så långt det går? Möjligtvis kommer mindre aktörer att slå sig samman eller så blir det en utslagning. Det är svårt att ge ett svar. Olika analytiker kommer att ge olika svar. På området med finansiella tjänster kan Internet ta över helt, men detta känns mer tveksamt vad gäller den övriga handeln. Internet kan inte konkurrera med personlig service och en möjlighet att se varorna i verkligheten om de inte är betydligt billigare.

Lagar och regler måste anpassas efter samhället. Samhället bygger idag till stor del på datakommunikation, vilket innebär att lagstiftningen måste anpassas till det. Internethandeln och vanlig handel flyter ihop mer och mer. Vi måste därför ha lagar som rättvist kan tillämpas på alla situationer. I framtiden kan jag inte se någon anledning att ha skilda lagar för Internethandel och traditionellhandel. Internethandeln håller på att bli en så pass vanlig företeelse i vårt samhälle att den snart är ”traditionell handel”.

Jag tror att behovet av mellanhänder såsom aktiemäklare kommer att behövas även i fortsättningen. Än så länge tillåts endast borsmedlemmar att handla på börsen. Ingenting tyder på att borsreglerna kommer att ändras och tillåta alla att handla på börsen, varför aktiemäklarna kommer att fortsätta att behövas. Dessutom tror jag att många kunder föredrar att handla genom en aktiemäklare. Det känns säkrare och man kan få information och råd om sådant man är osäker på. Jag tror att aktiemäklarens roll kanske kommer att minska, men fortfarande finnas kvar länge till. Jag kan tänka mig att aktiemäklarnas analytiska och rådgivande roll kommer att öka, medan deras roll som handlare kan minska.

---

²²² Computer Sweden 2000-10-26, <<http://nyheter.idg.se/display.pl?ID=001026-CS2>>

8 Avslutande kommentarer

Aktiehandeln har under 1900-talet genomgått flera förändringar där en av de viktigaste har varit införandet av datorer och nätverk i aktiehandeln. Ur detta utvecklades aktiehandeln på Internet som idag är ett område under stor tillväxt. Fördelarna med att handla över Internet är dock många; geografins minskar i betydelse, tidsfaktorn förändras och transaktionskostnaderna sjunker. Internet är också enkelt att använda och man kan använda det dygnet runt. Trots alla fördelar med att utföra sina aktieaffärer på Internet finns det även nackdelar. Det kan t.ex. vara svårt och dyrt att få information i realtid och problem med datorns kapacitet kan leda till förluster. Dessutom kan säkerheten inte garanteras då du lämnar ut t.ex. kontonummer på Internet.

Elektronisk handel är beteckning för all handel som utförs genom datakommunikation. Därmed är även aktiehandel över Internet en del av den elektroniska handeln. Vid avtal på Internet kan problem uppstå avseende när ett meddelande är skickat, när det kommit motparten till handa och vem som har skickat meddelandet. Elektroniska meddelanden anses ha rättsverkan endast om de kan hänföras till en bindande viljeförklaring. En dator anses inte ha någon vilja, utan det är istället fråga om indirekta uttryck för vilja hos den part som programmerade datorn. Problem kan dock ligga i att skilja mellan parts programmerad vilja och systemfel då datorn skickat iväg ett felaktigt meddelande. Principen om funktionell ekvivalens är viktig för den elektroniska handeln på så sätt att den förespråkar en slags "rättslig jämställdhet" mellan elektroniska- och traditionella medel. Om denna princip efterföljs skulle det innebära ett steg framåt för den elektroniska handeln.

Vid en jämförelse med traditionell aktiehandel blev min slutsats att det inte föreligger några större skillnader mellan traditionell aktiehandel och aktiehandel via Internet. Skillnaden ligger till stor del i att kunden numera själv utför sina aktieaffärer vilket kan leda till problem i ansvarsfrågan. Aktiehandel på Internet är en tjänst som ger personer med tillgång till Internet möjlighet att satsa sina pengar på aktier genom att själva utföra sina aktieaffärer via Internet. Frågetecken kan dock sättas för hur bra det verkligen är för kunden. Att kunderna själva förmedlar sina aktieaffärer är positivt såtillvida att minskningen av transaktionskostnader sänker courtaget för kunden. Att den fysiske mäklarens roll minskar eller helt försvinner ställer dock högre krav på kunden själv att inhämta information och kunskap vilket gör att mycket av ansvaret flyttas över på kunden. Detta kan lätt missförstås av kunder som inte känner området så väl. Om denna grupp av "okunniga" kunder blir alltför stor kan det skapa ostabila förhållanden på börserna. Aktiemäklaren handlar vanligtvis som kommissionär för kundens räkning. Det innebär att aktiemäklaren handlar för kundens räkning men i eget namn. Det är därmed kunden själv som står risken för eventuella

kursändringar. Kommissionslagen blir tillämplig, men eftersom den är dispositiv och vanligtvis avtals bort i avtalen blir den sällan tillämplig i praktiken. Istället blir avtalstolkningen viktigare.

Brist på praxis och tvingande lagreglering på området har bidragit till att avtalen på marknaden har fått stor betydelse. Aktiehandeln över Internet regleras till stor del av de avtal som finns. Efter att ha tittat på några av dessa avtal kan jag konstatera att det är, av näringsidkarna, ensidigt upprättade standardavtal som är mycket förmånligt upprättade för dem själva. Trots den hårdnande konkurrensen mellan aktiemäklare och banker på området innehåller avtalen fortfarande många frisrivningar och ansvarsbegränsningar för dem.

Anstormningen av kunder till Internettjänsterna har inneburit problem. Den har vid vissa tidpunkter varit så intensiv att datastopp har inträffat. I vissa fall har datasystemen haft bristande kapacitet vilket har lett till att affärer försenats eller inte blivit gjorda vilken i sin tur har lett till inkomstförluster för kunderna. I praktiken friskriver aktiemäklarna och börsen sig från ansvar för sådana händelser, men frågan är hur mycket av ansvaret man kan friskriva sig från. En regelbunden uppdatering och service hos börs och aktiemäklare borde, enligt min mening, kunna krävas för att undvika sådana förluster hos kunderna. Konkurrensen bidrar till att mäklarna måste ta mer ansvar eftersom de annars riskerar att bli bortvalda för mäklare som tar mer ansvar. Utvecklingen kommer förhoppningsvis att bidra med att skapa datasystem med bättre eller full kapacitet. Fortfarande är det dock ett problem och ännu finns inga klara regler om vem som är ansvarig. Enligt en relativt nyskriven artikel i Sydsvenska dagbladet kommer svenska storbanker dock att utöka sitt ansvar vad gäller problem med bankernas datasystem och kundernas skador till följd av sådana fel från bankens sida. Ersättningar kommer att betalas ut för kunder som t.ex. inte kunnat utföra en aktieaffär i tid och därmed förlorat pengar. Det är generösa uttalanden från bankernas sida och det återsår att se hur det kommer att efterföljas i praktiken. En orsak till varför den elektroniska handeln ökar beror på att säkerheten för de elektroniska transaktionerna blir bättre. När konfidentiell information lämnas på Internet är det mycket viktigt att denna inte kan läsas av obehöriga. Detta har bidragit till att utvecklingen av säkerhetssystem har ökat. SET- metoden är ett viktigt led i utvecklingen av säkerhetssystem. Många menar att systemet har gjort Internethandeln helt säker. Helt säker är den ännu inte men den har, tillsammans med andra säkerhetssystem, bidragit till en ökad säkerhet på nätet. En garanti för helt säkra Internettransaktioner skulle öka antalet användare avsevärt.

Angående tillämpliga regler vill jag först konstatera att min slutsats är att rättsläget vad gäller aktiehandel över Internet är oklart. Om gamla lagar och reglers tillämplighet på Internet finns det olika uppfattningar. Jag anser, liksom Christina Hultmark, att regler och lagar som tillkom innan Internets intåg i möjligaste mån skall tillämpas även på Internet. Ny lag på området är Distansavtalslagen och dess tillämplighet har utsatts för diskussioner. Klart

är att aktiehandel över Internet inte omfattas av ångerrätten, vilket är naturligt med tanke på den här typen av handel. Frågan är om de övriga reglerna i distansavtalslagen omfattar handel av aktier via Internet. Ännu finns inte någon vägledande praxis på området. Joakim Ahlström, som skrivit en artikel i frågan, anser att aktiehandel skall vara en sådan finansiell tjänst som undantas av lagens tillämpningsområde. På Justitiedepartementet verkar de vara av samma uppfattning. Helena Sjöström på Justitiedepartementet menade att det vore praktiskt enklare om alla finansiella tjänster hänfördes till det nya förslaget till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter. Niklas Kåvius på Justitiedepartementet trodde att det, i framtiden, skulle bli på det viset att aktiehandel kommer att undantas från Distansavtalslagens tillämpningsområde och istället omfattas av det nya direktivet när det träder i kraft. Jag är benägen att hålla med. Så som det ser ut idag verkar aktiehandel över Internet dock falla under Distansavtalslagens tillämpningsområde vad gäller köp/försäljning av aktier, eftersom det anses vara köp/försäljning av lös egendom i lagens mening. Å andra sidan handlar det, i praktiken, sällan om köp/försäljning av aktier, utan snarare om en förmedlingstjänst. En sådan förmedlingstjänst torde i sådana fall omfattas av det nya förslaget till direktiv och inte under Distansavtalslagen. Min utredning kan ge vägledning angående rättsläget vid aktiehandel över Internet, men några klara svar kan inte ges. Diskussionerna fortsätter och det återstår att se hur domstolarna och doktrin i framtiden kommer att använda distansavtalslagen vid handel av aktier via Internet. Det skall bli intressant att se hur det nya förslaget till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter kommer att fungera i praktiken.

Sverige är ett av de ledande länderna på IT-området och är just nu i ett bra läge att utvecklas ytterligare. Grunden för detta är den nya globala ekonomin. Nya marknader öppnas och den tekniska utvecklingen går framåt. Gemenskapsrättsliga regler har tidigare saknats på området men börjar nu att införas. Ett, för aktiehandeln, viktigt direktiv som är på intåg är direktivet om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter. Eftersom distansavtalsdirektivet inte omfattar banktjänster och andra finansiella tjänster kom ett förslag om att reglera även dessa avtal. Förslaget tar i första hand sikte på konsumentskyddet vid distansförsäljning av finansiella tjänster. De gemensamma reglerna ger en första rättslig ram för den växande e-handeln. De regler som nu införts och håller på att införas innebär att Internettjänster underställs den inre marknadens principer om fri rörlighet av tjänster och om fri etablering samt att konsumenterna skall skyddas. Syftet är att främja den elektroniska handeln i Europa med gemensam lagstiftning och gemensamma definitioner.

Om den framtida utvecklingen av aktiehandeln över Internet kan man bara spekulera. Troligt är att antalet användare kommer att öka ytterligare, tekniken kommer att utvecklas och "barnsjukdomarna" till stor del försvinna. För närvarande finns det många aktiemäklare för konsumenterna att välja mellan, vilket är positivt eftersom konkurrensen bidrar till

prissänkningar och högre krav på effektivitet. En överetablering av aktiemäklare skulle dock kunna resultera i att mindre aktiemäklare slås ut eller går samman.

Den traditionella handeln med värdepapper kommer troligtvis att nästan helt ersättas av Internethandeln. Den ökade användningen kommer att sätta höga krav på mäklarna. Säkra betalningslösningar och tillgång till aktuell information är avgörande faktorer i valet av aktiemäklare.

9 Käll- och litteraturförteckning

9.1 Litteratur

Adlercreutz, Axel Avtalsrätt I, elfte uppl., Juristförlaget, Lund 2000.

Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt II, 4:e uppl., Juristförlaget, Lund 1996.

Afrell, Lars, Klahr, Håkan och Samuelsson, Per, Lärobok i kapitalmarknadsrätt, 2:a uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998.

Ahlgren, Joakim, Distansavtalslagens räckvidd på de finansiella marknaderna, Juridisk tidskrift Årgång 12 2000-01 Nr 2.

Andersson, Elisabeth, Banker ersätter kunder vid misstag, Sydsvenska Dagbladet, 10 maj 2001, sid. A14.

Axelsson, Börje och Karlsson, Ingvar, Aktiekunskap, 4:e omarbetade uppl., Liber förlag, Stockholm 1984.

Berggren, Christina och Herdenberg, Anna, Nätjuridisk guide. Frågor och svar om Internet, Norstedts juridik AB, Stockholm 1999.

Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, 6:e uppl., Marknadsrättsförlaget, Stockholm 1993.

Carlén-Wendels, Thomas, Nätjuridik – Lag och rätt på Internet, 2:a Uppl. Norstedts juridik AB, Stockholm 1998.

Gorton, Lars, Finansiella institutioners rådgivaransvar- kommentar i anslutning till nyare litteratur, Juridisk Tidskrift 1998/99 sid. 305 ff.

Grönfors, Kurt under medverkan av Dotevall, Rolf, Avtalslagen, 3:e uppl., CE Fritzes AB, Göteborg 1995.

Grönfors, Kurt, Avtalsgrundande rättsfakta, Nerenius och Santérus, Stockholm 1993.

Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt 1:a häftet, 3:e uppl. Juristförlaget, Stockholm 1993.

Herre, Johnny (under medverkan av Jan Ramberg) Konsumentköplagen. En kommentar, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1999.

Hultmark, Christina, Konsumentskydd på Internet- rättsekonomiska synpunkter, Juridisk Tidskrift 1998-99, sid. 80.

Hultmark, Christina, Ny distansavtalslag, Juridisk Tidskrift, Årgång 12, 2000-01 Nr 1 sid. 59

Hultmark, Christina, Elektronisk handel och avtalsrätt, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998.

Håstad, Torgny, Den nya köprätten, 4:e Uppl., Iustus förlag, Uppsala 1998.

Janson, Ingemar, Den elektroniska marknadsplatsen, Avtals-, köp- och bevisrättsliga aspekter, Institutet för rättsinformatik, IRI- rapport 1997:1, Stockholm 1997.

Kleineman, Jan, Rådgivares informationsansvar- en probleminventering, Svensk Juristtidning 1998 sid. 185 ff.

Lehrberg, Bert, Avtalsstolkning: tolkning av avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, 2:a uppl., Norstedts juridik AB, Stockholm 1998.

Lehrberg, Bert, Förutsättningsläran – allmänna betingelser för möjligheten att frånräda rättshandlingar på grund av okända eller oförutsedda omständigheter, Iustus förlag, Uppsala 1989.

Lindberg, Agne och Westman, Daniel Praktisk IT-rätt, andra uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2000.

Lindskoug, Patrik, Internationellt privat- och processrättsliga regler vid konsumenthandel på Internet, Juridisk tidskrift 1998-99, sid. 869.

Malmström och Agell, Civilrätt, 16:e uppl., Liber Ekonomi, Malmö 1999.

Moberg, Krister och Samuelsson, Per, Börsrätt, Norstedts förlag, Stockholm 1989.

Olsson, Mårten, Ny förklaringsmodell för elektroniskt genererade avtal?, Juridisk tidskrift 1997-98, sid. 1292.

Ramberg, Jan och Hultmark, Christina, Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Norstedts juridik AB, Stockholm 1999.

Ramberg, Jan, Standardavtal med kommentar till 1994 års avtalsvillkorlag. Supplement till allmän avtalsrätt, Juristförlaget, Stockholm 1995.

Seipel, Peter, Juridik och IT: Introduktion till rättsinformatiken, 6:e Uppl. Norstedts juridik AB, Stockholm 1997.

Tiberg, Hugo och Dotevall, Rolf Mellanmansrätt, nionde uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 1997.

9.2 Internetkällor

Afrell, Lars, Kommentar till Lag (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, Karnov 1999/2000:IV – Fakta info direkt, Stockholm 1998, sid. 1, Sökdatum: 2001-03-05

Aktieaffärer och flöden- en överblick,
<<http://w3.adb.gu.se/~96tony/floden.htm>>, Sökdatum:2000-10-20

Aktiehandel, <<http://www.100.nu/aktiehandel.html>>,
Sökdatum: 2000-10-20

Allmänna reklamationsnämnden, <<http://www.arn.se>>, Sökdatum: 2001-01-29

Computer Sweden, 2000-09-22,
<<http://nyheter.idg.se/display.pl?ID=000922-CS15>>, Sökdatum: 2000-09-27

Computer Sweden 2000-10-26,
<<http://nyheter.idg.se/display.PL?ID=001026-CS2>>, Sökdatum:2000-10-26

Dagens industri, 2000-01-18, Daytrader för en dag, Jonas Florén,
<<http://di.se/Noflash.asp>>, Sökdatum: 2001-01-22

Dagens Industri 2000-10-24, Dålig kapacitet bakom OMs systemkrasch,
Joakim Båge, <<http://di.se/NoFlash.asp>>, Sökdatum: 2001-01-22

Debatt & beslut, Rixlex 1999/2000:11, fredagen den 26 november,
<<http://www.riksdagen.se/debatt/900/eunprof/11/11S00190,ASP>>,
Sökdatum: 2000-10-26

Digipass, <<http://home5.swipnet.se/~w-56919/secarb/digipass.html>>,
Sökdatum: 2000-10-12

EKI, Indek, <<http://i92urbfr.isand.liu.se/eisfk/arbetet.html>>,
Sökdatum: 2000-10-12

Eur-lex, dokument 598PC0468, Sökdatum: 2000-10-13
<http://www.europa.eu.int/eurllex/sv/com/dat/1998/sv_598PC04668.html>

EU-upplysningen: EURSVAR Sökdatum: 2000-10-13
<<http://www2.riksdagen.se/inte.../415d42ba94717d27c12565fd0041b56a?Opendocumen>>

Foreningssparbanken, <<http://www.knuten.liu.se/~karsa593/projekt/Eis>>
Sökdatum:2000-10-16

Internet_Projekt, <<http://i92matju.island.liu.se/Projektet.html>>,
Sökdatum: 2000-09-25

Kulturnät Sverige- Juridik/IT-rätt,
<http://www.kultur.nu/juridik/itratt_lagval.html>, Sökdatum:2000-09-26

OM Stockholmsbörsen,<www.omgroup.com/transaction/index.asp>,
Sökdatum: 2001- 02-12

Privata affärer,
<http://www.privataaffarer.se/showArticle.asp?str.Type_news&intID=2268>,
>, Sökdatum: 2000-10-22

Rixlex, genomförande av direktiv i Sverige, <<http://rixlex.riksdagen.se>> ,
Sökdatum: 2000-10-13

SEB:s hemsida, <<http://www.seb.se>>, Sökdatum: 2001-01-22

Svenska fondhandlarföreningens hemsida, <www.fondhandlarna.se>
Sökdatum: 2001-01-22

svt.se/nyheter 17 februari 2000,
<<http://www.svt.se/nyheter/2000/000217/106.html>>, Sökdatum:2000-10-16

svt.se/nyheter 18 augusti 2000,
<<http://www.svt.se/nyheter/2000/000818/110.html>>, Sökdatum:2000-19-16

Säkerhetsmiss i SE-banken på Internet, 980210
<<http://www.svt.se/svt24/1998/980210/bank.html>>, Sökdatum: 2000- 10-16

TeleTrades Allmänna bestämmelser för depå-/kontoavtal,
<www.Teletrade.se> , Sökdatum: 2001-01-22

Transaktioner på nätet- Bankärenden via Internet,
<<http://www.litu.umu.se/arkiv/fordjopningsarbeten/transaktioner-pa-natet.htm>>, Sökdatum: 2000-10-22

UpUnet- S guide till Internet- SSL,
<<http://www.student.uu.se/upunets/guide.html>>, sökdatum: 2000-10-22

Riksdagen, <<http://www.riksdagen.se/debatt/900/eunprof/11/11S00190,ASP>>, Sökdatum: 2000-10-13

Vinges IT-nyhetsbrev nr6, december 1998,
<<http://www.vinge.com/pub/itnyhet6.htm>>, Sökdatum: 2000-10-22

9.3 Svenska förarbeten

Regeringens proposition 1999/2000:117 Lag om kvalificerade elektroniska signaturer mm

Regeringens proposition 1999/2000:89 lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal

Regeringens proposition 1991/92:113 om ny börslagstiftning m.m.

Regeringens proposition 1989/90:89 om ny konsumentköplag

Regeringens proposition 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område mm.

SOU (1996:40), Elektronisk dokumenthantering

9.4 EU-direktiv

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden

Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal

Förslag till direktiv om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter (KOM (1998) 468 slutlig) 97/7/EG

9.5 Övriga källor

Finansinspektionens allmänna råd om styrning, intern information och intern kontroll inom kredit- och värdepappersinstitut samt i fondbolag, FFFS 1999:12.

Finansinspektionen föreskrifter (FFFS 1998:21) om handel och tjänster på värdepappersmarknaden

Finansbolagens förening, Edert dnr EUFI 198/5274, FF dnr 289/3, Stockholm 1999-01-01.

SEB Villkor för Internetkontoret för privatpersoner

Telefonintervju med Rikard Ljungberg, jurist, SEB Stockholm

Telefonintervju med Peter Svan, jurist, SEB Stockholm

Telefonintervju med Lena Klintefall, Näringsdepartementet

Telefonintervju med Helena Sjögren, Finansdepartementet

Telefonintervju med Ralf Mårtensson, aktiemäklare, Nordea, Göteborg

Telefonintervju med Niklas Kåvius, Justitiedepartementet

Telefonintervju med Helena Sjögren, Justitiedepartementet

Nationalencyklopedien, 4:e bandet, Höganäs 1990

Nationalencyklopedien, 8:e bandet, Höganäs 1992

Nationalencyklopedien, supplementband 2, 2000

Regeringskansliets faktablad Justitiedepartementet, Ju 00.07 juni 2000

”Konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal”

9.6 Rättsfall

Mål från Allmänna reklamationsnämnden ARN 1997-4042, <www.arn.se>.

NJA II 1914 s. 177